

ภาษากับกฎหมาย : ความกำกวม กับการแสวงหาความจริง (ต่อ)

• ศาสตราจารย์ ธานีินทร์ ทรัพย์วิเชียร*

การแสวงหาความจริงจากภาษากฎหมายที่ใช้หรือการตีความกฎหมาย.

ที่ผมกล่าวมาแล้วเป็นเรื่องของความกำกวมของภาษากฎหมาย ต่อไปนี้จะได้พิจารณาถึงเรื่องการแสวงหาความจริงจากภาษากฎหมายที่ใช้ นั้น ตามที่ทางคณะอักษรศาสตร์ตั้งหัวข้อบรรยายให้ผมไว้.

ผมได้กล่าวไว้แล้วว่าเรื่องที่เป็นหัวใจของกฎหมาย คือ ความแน่นอนของความหมายในตัวของกฎหมาย หรือของตัวภาษาที่ใช้ ถ้าตัวกฎหมายนั้นเองกำกวม เราจะหาความจริงว่ากฎหมายนั้นประสงค์อะไรได้อย่างไร? หรือถ้าเป็นเอกสารที่คู่สัญญาทำขึ้น เราจะเสาะหาความจริงว่า ในใจจริงของคู่สัญญาในขณะที่ทำเอกสารสัญญานั้นคิดอะไรได้อย่างไร? ในทางกฎหมายเราจำเป็นต้องเสาะหาเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือของคู่สัญญานั้นให้ได้ ปัญหา

คือไปว่าเจตนารมณ์ดังกล่าวนี้เราจะไปหาได้ที่ไหน? สำหรับใจของผู้ร่างหรือบัญญัติกฎหมาย ความหลักการตีความกฎหมาย เราต้องหาจากตัวบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นเอง เติมตัวกฎหมายจะมีเจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนั้นๆ ไว้ในพระราชปรารภ (The preamble) พระราชปรารภจะแสดงไว้โดยแจ้งชัดว่า เหตุใดจึงบัญญัติกฎหมายฉบับนั้นขึ้นไว้เช่นนั้น แต่ต่อมาศาลยุติธรรมซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมาย อ้างพระราชปรารภนั้นมาก ๆ เข้า ผู้ร่างกฎหมายเกิดความไม่แน่ใจขึ้นมาว่า ตนเองร่างพระราชปรารภว่าด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมายไว้รัดกุมเพียงพอหรือไม่ จึงเลิกมีพระราชปรารภในตัวของกฎหมาย แล้วเลียงไปมีหมายเหตุไว้ท้ายตัวบทกฎหมายแทน เพื่อมิให้ศาลอ้างอิง เพราะหมายเหตุท้ายกฎหมายนั้นมิใช่เป็นส่วนหนึ่งของตัวบทกฎหมายฉบับนั้น หมายเหตุข้างท้ายตัวพระ

* องคมนตรี

ราชบัญญัติต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีสองแบบ แบบแรกแสดงให้เห็นเจตนารมณ์อันแจ่มชัดของตัวกฎหมายฉบับนั้น แบบที่สอง แสดงแค่เพียงข้อความว่า "...เห็นเป็นการสมควรที่จะตรากฎหมายฉบับนี้..." ซึ่งเป็นเรื่อง "กำปั้นทุบดิน" แท้ ๆ ถ้ามีเหตุผลเพียงเท่านั้น ไม่ต้องมีหมายเหตุเลยจะดีกว่า แต่ในปัจจุบันก็ยังต้องมีหมายเหตุแบบนี้อยู่อีกมิใช่น้อย อย่างไรก็ตามสำหรับกฎหมายสำคัญ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยยังมีพระราชปรารภอยู่ บางฉบับก็เล่าแต่ความเป็นมาโดยทั่วไปของรัฐธรรมนูญฉบับนั้น ๆ เท่านั้น แต่บางฉบับก็ให้เจตนารมณ์ไว้ชัดแจ้ง.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ให้เจตนารมณ์ไว้ชัดแจ้งฉบับหนึ่ง คือ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งมีข้อความในพระราชปรารภในเรื่องเจตนารมณ์นี้ว่า :

"เจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ แสดงออกให้ปรากฏซึ่งประณิธานร่วมกันของปวงชนชาวไทยว่า จักรักษาไว้ซึ่งเอกราชแห่งชาติไทยในทุกทาง จักคุ้มครองศาสนาทุกศาสนาให้สถาพร จักเทอดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและมิ่งขวัญของประเทศชาติ จักยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จักตรากฎหมายขึ้นใช้เพื่อความ เป็นธรรมในสังคม จักใช้มาตรการทั้งปวงใน

อันที่จะขจัดความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมให้ลดน้อยลง เป็นลำดับจกร่วมกันบำบัดทุกข์บำรุงสุข และ จักพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของราษฎร โดยทั่วหน้า และอย่างเสมอภาค และจักดำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมเพื่อให้ราษฎร ได้รับความยุติธรรมอย่างทั่วถึง"

เมื่อรัฐธรรมนูญมีพระราชปรารภอัน แสดงเจตนารมณ์ไว้อย่างจะแจ้งเช่นนี้ หากมี บทบัญญัติใดในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เคลือบคลุม ก็จะต้องตีความโดยอาศัยเจตนารมณ์ที่ปรากฏ ในพระราชปรารภนี้เป็นหลักวินิจฉัย.

เนื่องจากการบรรยายเรื่องนี้เป็นเรื่องของ การใช้ภาษาโดยเฉพาะ ผมก็อยากเอาเกร็ดของ การร่างพระราชปรารภในส่วนที่เกี่ยวกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มาเล่าสู่กันฟังด้วย อีกส่วนหนึ่ง การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้มี กรรมวิธีการร่างรวม ๓๕ นาย ในเรื่องเกี่ยวกับ ถ้อยคำบางคำ ตกเถียงกันถึงครึ่งวันแล้วยังไม่ ยุติก็ยังมี สำหรับเจตนารมณ์ในพระราชปรารภ ฉบับนี้ กรรมวิธีการทำหนึ่งถึงว่า "แหม ทำไมเจตนารมณ์นี้จึงมีคำว่า "จัก" มากเหลือ เกิน จักโน้น จักนั้น จักนี่" กรรมวิธีการ อีกทำหนึ่งขอตั้งคำว่า "จัก" ในเจตนารมณ์ นี้ออก ๑ คำ จะเป็น "จัก" คำใดผมจำ ไม่ได้เสียแล้ว อย่างไรก็ตามกรรมการผู้ร่างก็ พุทธิ์เล่นที่จริงว่า :

“รัฐธรรมนูญของไทยเรามีอาถรรพณ์อยู่
ไม่ว่าฉบับไหน อยู่ไม่รอดสักฉบับเดียว เราย่าง
ใหม่กันเรื่อย ปัจจุบันประเทศไทยก็ได้ชื่อว่ามี
รัฐธรรมนูญมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่งอยู่แล้ว
ซึ่งถ้านับรัฐธรรมนูญของไทยทั้งหมดรวมทั้งฉบับ
แก้ไขเพิ่มเติมด้วยก็เข้าไป ๑๔ ฉบับแล้ว (ในปี
๒๕๑๗ นั้น) เรายังต้องสร้าง “ความขลัง”
ไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้บ้าง เพื่อว่าจะอยู่อย่างคง
กระพันกับเขาบ้าง การร่างจึงใช้คำว่า “จ๊ก” น
เก้าคำ เลขเก้าเป็นเลขมงคล ถ้าตัดออกเสียหนึ่ง
คำจะเหลือแปดคำ เลขแปดเป็นเลขมรณะ เรื่อง
นี้เป็นเจตนาของผู้ร่าง แต่เจตนาของคณะกรรมการ
วิชาการร่างรัฐธรรมนูญจะเอาอย่างไรก็แล้วแต่ จะ
ตัด “จ๊ก” ออก ๑ คำก็ได้ จะไม่ตัดก็ได้”
แปลกักรวมการทุกคนเงยบกริบเป็นเวลา
จิตใจใหญ่ และในที่สุดทุกคนก็ยอมรับโดย
ฉันทน์ มิได้มีการอภิปรายต่อเลยแม้แต่น้อย
ขอให้ผ่านร่างเจตนารมณ์นี้ เป้าหมายที่กรมาธิ-
การผู้ยกร่างเสนอ เรื่องนี้จะว่าไปก็มีใจเรื่อง
กฎหมาย มิใช่เรื่องภาษาเสียแล้ว แต่กลับ
กลายเป็นเรื่องโศกกลางไปเสียฉิบ ในท้ายที่สุด
รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งมีคำว่า
“จ๊ก” เก้าคำอันเป็นเลขมงคลนั้น ก็ใช้บังคับ
อยู่ได้ถึง ๒ ปีจึงได้ถูกล้มล้างไป รัฐธรรมนูญ
ฉบับต่อมาไม่มีคำว่า “จ๊ก” นเลย และก็ยังเอิญ
ไม่มีคำว่า “ศุภมัสดุ” ที่จะเสริมเป็นปรากฏ

ให้รัฐธรรมนูญแข็งแกร่งเสียด้วย เลยอยู่ได้
เพียงปีเดียวเท่านั้น ก็ต้องถูกยกเลิกตกคามัน
ไปอีก อันการที่จะสร้างรัฐธรรมนูญให้อยู่ยง
คงกระพัน ชะรอยจะต้องลงเลขเตกยันต์หรือมี
พลังอื่นใดมากกว่านี้ สักแต่จะใช้ภาษา
กฎหมายด้วยคำว่า “จ๊ก” เก้าคำ และเสริมด้วย
“ศุภมัสดุ” คงจะไม่แคล้วภัยพิบัติไม่ซำกั้เร็ว
ตามแบบฉบับประชาธิปไตยไทย ๆ ของเรา.

คราวนี้ย้อนมาพิจารณาเรื่องการตีความ
กฎหมายอีกวาระหนึ่ง เมื่อมีกฎหมายออกมาใช้
บังคับแล้วความปกติไม่ต้องการตีความ ผู้ใช้
กฎหมายโดยเฉพาอย่างยิ่งกาลจะนำบทบัญญัติ
ของกฎหมายนั้นไปปรับเข้ากับข้อเท็จจริงอันเป็น
ปัญหาในคดีนั้น ๆ ได้เลย ทั้งนี้เพราะตัวบท
กฎหมายนั้นแจ่มแจ้งอยู่ในตัวเอง แต่ถ้าตัวบท
กฎหมายไม่แจ่มแจ้งหรือกำกวม ก็ต้องการตี
ความ ซึ่งหมายถึงการเสาะหาเจตนารมณ์ของ
กฎหมายนั้น ๆ ให้ได้ ทางหนึ่งของการเสาะหา
เจตนารมณ์ของกฎหมายที่กล่าวมาแล้วคือการ
พิเคราะห์จากพระราชปวารณาหรือหมายเหตุท้าย
ตัวกฎหมายนั้น ๆ ทางที่สำคัญอีกทางหนึ่งของ
การเสาะหาเจตนารมณ์ของกฎหมายก็คือ การ
พิจารณาจากตัวบทกฎหมายนั้น ๆ เอง.

ถ้าหากเป็นบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งมี
โทษทางอาญา การตีความบทบัญญัตินั้นต้อง

คือความเคร่งครัดตามหัวอักษรของกฎหมาย จะขยายความมิได้ มีคดีหนึ่งจำเลยอุทธรณ์ฟ้องว่ามีความผิดกฎหมายพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ ร.ศ. ๑๑๔ โดยที่เจ้าของโรงรับจำนำ รับจำนำผิดประเภทของลงยารูปอุณาโลมไว้ ๑ อัน ต่อมา มีผู้ไปแจ้งความ ณ สถานีตำรวจว่าล็อกเกดของลงยาของคนซึ่งเป็นรูปไข่อุณาโลมไป ทางสถานีตำรวจได้แจ้งให้โรงรับจำนำทราบแล้วว่า มีผู้แจ้งความว่าล็อกเกดของลงยารูปไข่อุณาโลมไป ซึ่งตามพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ ร.ศ. ๑๑๔ มาตรา ๒๒ นั้น เมื่อเจ้าของโรงรับจำนำได้รับใบแจ้งความของนายจากสถานีตำรวจ และพบของที่รับจำนำไว้มีรูปพรรณตรงกันกับของที่มีผู้แจ้งความของนาย จะต้องนำเอาของที่รับจำนำไว้ นั้นไปแจ้งความ และมอบของที่รับจำนำนั้นไว้เป็นขงกลางทันที แต่จำเลยมิได้ปฏิบัติตามดังกล่าว ศาลนี้ศาลฎีกาคัดสินว่าจำเลยซึ่งเป็นเจ้าของโรงรับจำนำไม่ต้องรับผิด เพราะรูปพรรณของหายคือรูปไข่อุณาโลมซึ่งที่จำเลยรับจำนำไว้ คำว่า “ตรงกัน” ตามพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ ร.ศ. ๑๑๔ มาตรา ๒๒ นี้ ศาลต้องตีความโดยเคร่งครัด จะขยายความให้รวมถึงคำว่า “คล้ายคลึงกัน” ด้วยมิได้.^๑

^๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๔/๒๔๘๐.

^๒ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๕๖/๒๔๘๖.

อีกรายหนึ่ง การเข้าไปลักทรัพย์ในเคหสถานนั้นเป็นความผิดที่ร้ายแรงและมีโทษหนักกว่าการลักทรัพย์ทั่วไป กฎหมายใช้คำว่า “เข้าไป” ซึ่งหมายความว่าตัวผู้กระทำผิดต้องเข้าไปในเคหสถานจริงๆ เพื่อลักทรัพย์ จำเลยรายหนึ่งไม่ได้เข้าไปลักทรัพย์ด้วยตัวเอง แต่เอาไม้เข้าไปตอเสื่อที่แขวนไว้ในบ้านตรงริมหน้าต่าง ศาลตัดสินว่าเป็นลักทรัพย์ธรรมดา เพราะตัวจำเลยมิได้เข้าไปในบ้านด้วย จำเลยอีกรายหนึ่งเอามือเข้าไปล้วงเอาทรัพย์สินออกมาจากหน้าต่างบ้านซึ่งอยู่ริมถนน ศาลวินิจฉัยว่าไม่เป็นการเข้าไปลักทรัพย์ถึงในเคหสถานตามกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๒๕๕ (๑) คู่กัน เพราะแม้แต่ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายจำเลยเข้าไปในเคหสถานก็ตาม แต่จำเลยไม่ได้เข้าไปทั้งตัว.^๒

ความหมายของคำว่า “เข้าไป” นี้ยังเป็นปัญหาใหญ่ในอีกคดีหนึ่ง ซึ่งผมแน่ใจว่าเรื่องในทำนองเดียวกันกับข้อเท็จจริงในคดีนี้อาจจะเกิดขึ้นกับท่านผู้ฟังเมื่อใดก็ได้ เรื่องมีอยู่ว่าท่านผู้ฟังเป็นเจ้าของที่ดินอยู่แปลงหนึ่ง มีห้องแถวไม้โกโรโกโสให้ผมเช่าอยู่ ผมก็เช่าอยู่มานานมีแล้ว คึกคักไม่ซำระค่าเช่ามาบ้เคย ท่านผู้ฟังก็มาทวงถามผมว่า

“เมื่อใดจะชำระค่าเช่า” ผมบอกว่า
“ตอนนี้ผมยังไม่มีเงิน ผมมีเมื่อไรผมก็จะให้”

ความจริงท่านผู้ฟังคิดว่า รื้อห้องแถว
ไม้เหล่านี้ให้หมดเพื่อปลูกสร้างเป็นอาคารธุรกิจ
ต่อไป จึงต่อรองกับผมว่า ถ้าผมขมกอกไป
จากห้องแถวละก็จะไม่เอาค่าเช่าที่ค้างชำระอยู่
และยังจะให้ค่าขนย้ายผมอีกด้วย

ผมก็ถามท่านว่า “จะให้ค่าขนย้ายผมเท่า
ไหร่”

ในท้ายที่สุดตกลงกันว่า ท่านจะให้ค่าขน
ย้ายผมหนึ่งหมื่นบาท และผมจะต้องออกจาก
ห้องแถวภายในวันที่ ๑ เดือนหน้า พอถึง
วันที่ ๓๐ เดือนนี้ท่านก็เอาค่าขนย้ายมาให้ผม
เป็นเงินสดครบถ้วน ๑๐,๐๐๐ บาท แต่พอถึง
วันที่ ๑ เดือนหน้า ผมไม่อยู่ที่ห้องแถวและ
ใส่กุญแจไว้ด้วย ผมหายไป ๑๐ วันเศษก็ยัง
ไม่กลับมาท่านผู้ฟังก็เกิดโมโห ห้องแถวของ
ท่านเองแท้ ๆ เงินค่าขนย้ายก็จ่ายให้ผมตาม
สัญญาแล้วชำระค่าเช่าที่ค้าง ผมก็ไม่ได้ชำระ ผม
กลับทำเป็นทองไม่รู้ร้อน หายตัวไปไหนไม่
ทราบ ท่านก็คิดว่าอย่ากระนั้นเลย คนอย่าง
ผมไม่ควรจะอยู่ห้องแถวนี้ต่อไปอีกแล้ว ท่าน
เลยเอาไม้คร่าวตอกขวางประตูห้องแถวที่ผม
เช่าอยู่โดยบังเอิญเลย พอผมกลับมาที่ห้องแถว

โกโรโกโสนั้น ผมเข้าห้องไม่ได้ก็เกิดความ
โมโหเหมือนกัน ทั้ง ๆ ที่ผมเป็นฝ่ายผิดสัญญา
โดยตลอด ผมก็ไปแจ้งความที่สถานีตำรวจ
ห้องที่ว่า ท่านบุกรุกห้องแถวที่ผมอยู่ ประมวล
กฎหมายอาญา มาตรา ๓๖๒ บัญญัติว่า :

“ผู้ใด...เข้าไปกระทำการใด ๆ อันเป็น
การรบกวนการครอบครองอสังหาริมทรัพย์
ของเขาโดยปกติสุข...มีความผิดฐานบุกรุก”

เจ้าหน้าที่ตำรวจบอกผมว่าเรื่องนี้เป็น
เรื่องทางแพ่ง ไปฟ้องศาลเป็นคดีแพ่งเองก็
แล้วกัน แต่ผมไม่ยินยอม ผมจะฟ้องท่านใน
ทางอาญาเป็นความผิดฐานบุกรุกให้ได้ และใน
ที่สุดผมก็ฟ้องคดีอาญาลงกล่าว.

ศาลฎีกาตัดสินโดยที่ประชุมใหญ่ว่า^๑
ท่านผู้ฟังมีความผิดฐานบุกรุก ทั้ง ๆ ที่ตัวท่าน
เองไม่ได้เข้าไปในห้องแถวที่ผมครอบครองอยู่
เลย ท่านเพียงแค่เอาไม้คร่าวไปตอกขวาง
ประตูเท่านั้น สิ่งที่เข้าไปในห้องแถวก็คือตะปู
สองตัวที่ตอกเข้าไปในบานประตูเท่านั้น
ท่านผู้ฟังอาจจะมองอีกแง่หนึ่งว่า ห้องแถว
ของท่านเองแท้ ๆ ผมก็เป็นฝ่ายผิดสัญญาตลอด
มา ทำไมท่านจะไม่มีสิทธิอะไรเลยหรือ? เรื่อง
นี้เป็นเรื่องของกฎหมายที่บัญญัติไว้เพื่อรักษา

^๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑/๒๕๑๒.

ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยความเคารพอย่างสูงต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาผมไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของศาลฎีกา เพราะท่านผู้ฟังมีได้เอาร่างกายส่วนหนึ่งส่วนใด “เข้าไป” ในห้องแถวเลย จะถือว่าเป็นการบุกรุกตาม มาตรา ๓๖๒ ประมวลกฎหมายอาญาได้อย่างไร ถ้าตีความตามที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีความเห็นตั้งนี้แล้ว ผลที่จะตามมาก็คือ ถ้าบ้านท่านผู้ฟังอยู่ติดกันกับบ้านผม ท่านผู้ฟังไม่ชอบหน้าผมมานานแล้ว ผมก็ไม่ค่อยชอบหน้าท่านผู้ฟังเหมือนกัน ท่านผู้ฟังเปิด ที.วี. ดังฉัน ครอบผม อย่างนี้ก็ต้องถือว่า ท่านบุกรุกเหมือนกันเพราะเสียง ที.วี. ของท่านเข้าไปรบกวนการครอบครองบ้านของผมโดยปกติสุข หรือในทางกลับกันพื้นดินบริเวณบ้านของผมอยู่สูงกว่าบ้านท่าน และมีน้ำคร่ำอยู่แยะ ผมเจาะรูให้น้ำคร่ำไหลเข้าบ้านของท่านผมก็ควรมีความผิดฐานบุกรุกเหมือนกัน ซึ่งไม่ควรจะเป็นเช่นนั้น ผมมีความเห็นส่วนตัวว่า ตามข้อเท็จจริงในคดีเรื่องนี้ท่านผู้ฟังไม่น่าจะมีความผิดทางอาญาเลย ผมจะเรียกร้องได้ก็เฉพาะค่าเสียหายเพื่อละเมิดอันเป็นเรื่องทางแพ่งเท่านั้น ส่วนตัวอย่างสมมติที่ท่านเปิด ที.วี. ดังฉัน ควรเป็นเพียงความผิดหลุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๗๐ และตัวอย่างเรื่องที่ผมปล่อยน้ำคร่ำเข้าไปในบ้านท่านก็ควรเป็นเพียงความผิดหลุโทษ

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๘๔ เท่านั้น

ตามอุทธรณ์ที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่า การตีความกฎหมายของศาลนี้ก็ไม่แน่เหมือนกันว่าศาลจะตีความไปในทางที่ทุกคนจะต้องเห็นพ้องต้องกันเสมอไป แม้กระทั่งศาลฎีกาเอง บางครั้งท่าน ก็ยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ การที่จะไปหาเจตนารมณ์ของกฎหมาย เมื่อมีความกำกวมเกิดขึ้นมิใช่เป็นเรื่องง่ายนัก.

บทบัญญัติของกฎหมายที่ผมนำมาเล่าสู่กันฟังซึ่งต้องมีการตีความกฎหมายแล้วนี้ เป็นกฎหมายอาญา คราวนี้ขอให้เรามาศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายแพ่งดูบ้าง ว่ามีปัญหาที่ศาลจะต้องตีความหรือเสาะหาเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างไรบ้าง.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ว่าด้วยครอบครัว มาตรา ๑๕๖๒ บัญญัติว่า :

“ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามีได้ แต่เมื่อผู้นั้นหรือญาติสนิทของผู้นั้นร้องขอ อัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวก็ได้” กฎหมายไทยเดิม เรียกร่างฟ้องบุพการีว่าเป็น “อุทลุม” ซึ่งต้องห้าม.

บทบัญญัติของกฎหมายมีอยู่เท่านั้น ปัญหาที่มีว่า บุตรเขยจะฟ้องบิดามารดาของภริยาได้หรือไม่ ?

ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยไว้แล้วว่า บทบัญญัติของกฎหมายเรื่องนี้เป็นเรื่องจำกัดสิทธิ จึงต้องแปลความโดยเคร่งครัด ดังนั้นเมื่อพ่อค้าแม่ค้าไม่ปลูกเรือนหอให้ตามข้อสัญญาเมื่อจะแต่งงานลูกเขยฟ้องพ่อค้าแม่ค้าเป็นจำเลยเรียกเงินค่าเรือนหอได้ ไม่เป็นอุทลุม.

ปัญหาที่ต่อไปว่า บุตรที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของบิดาฟ้องบิดาได้หรือไม่? ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าบุตรดังกล่าวฟ้องบิดาเรียกทรัพย์สินที่มียืมไปคืนได้ไม่เป็นอุทลุม.

อนึ่งถ้าบิดาฟ้องบุตรของตนเองในฐานะผู้จัดการมรดกของมารดาซึ่งเป็นภริยาของตน ขอให้แบ่งทรัพย์สินจากกองมรดกให้ตน อันเป็นกรณีพิพาทระหว่างโจทก์กับผู้จัดการมรดกของภริยาโจทก์ การที่บุตรซึ่งเป็นจำเลยฟ้องแย้งโจทก์รวมมาในคำให้การขอให้โจทก์ส่งมอบทรัพย์สินอันเป็นมรดกมารวมไว้ในกองมรดกเช่นนี้ ที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ว่า เป็นการฟ้องแย้งในฐานะผู้จัดการมรดกมิใช่ฟ้องแย้งในฐานะส่วนตัวที่เป็นบุตรโจทก์หรือฟ้องแย้งในนามของบุตรโจทก์ซึ่งเป็นทายาทของภริยาโจทก์อันจะถือว่าเป็นการที่

บุตรฟ้องบิดา ฟ้องแย้งของจำเลยจึงไม่ต้องห้าม.

พึงสังเกตว่าศาลได้อาศัยความเป็นธรรมในการตีความบทบัญญัติของกฎหมายเหล่านี้ว่ามุ่งประสงค์อย่างไรนั่นเอง การที่จะบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุมถึงทุกกรณีที่จะเกิดขึ้นย่อมเป็นเรื่องพ้นวิสัยที่จะทำได้.

เราได้พิจารณาถึงการแสวงหาความจริงจากข้อความที่กล่าวไว้ในตัวบทกฎหมายในแง่ของศาลมาแล้ว ต่อไปนี้ขอให้เราลองพิจารณาถึงข้อความที่กล่าวต่าง ๆ ในเอกสารทางกฎหมายดูบ้างว่า เราจะแสวงหาความจริงว่าผู้ทำเอกสารมุ่งประสงค์อย่างไรในขณะทำเอกสารฉบับนั้น.

ในพินัยกรรมฉบับหนึ่ง ผู้ทำพินัยกรรมระบุว่า “ให้เก็บผลประโยชน์ที่ได้จากห้องแถวที่ระบุไว้ส่งไปประเทศจีน” โดยไม่ได้ระบุว่าส่งไปให้ใคร ที่แห่งหนตำบลใด ดังนั้นเมื่อโจทก์ซึ่งเป็นบุตรติดมากับสามีซึ่งอยู่ประเทศจีนฟ้องเรียกมรดกส่วนนี้ ศาลวินิจฉัยว่า ข้อความในพินัยกรรมดังกล่าวไม่มีช่องทางที่จะแปลได้เลยว่า ผู้ทำพินัยกรรมยกห้องแถวดังกล่าวให้กับโจทก์.

^๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๕๕/๒๔๗๔, เปรียบเทียบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๑๑/๒๕๕๗ และที่ ๑๓๕๑/๒๕๕๗.
^๒ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๒๐/๒๕๐๖.
^๓ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๐๗/๒๕๑๕.
^๔ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๑๖/๒๕๕๗.

ท่านผู้ฟังอาจงงได้ว่าเหตุใดผู้ทำ
พันธกรรมจึงเขียนพันธกรรมไว้เคลือบคลุมถึง
ขนาดนี้ ? นี่ก็เป็นเรื่องของบุคคลธรรมดา
บางคนก็คิดรอบคอบ บางคนก็คิดว่าเขียนเท่า
ที่พอรู้เรื่องกันแล้ว ในที่สุดก็เกิดเป็นปัญหาขึ้น
ศาลอย่างนี้ และในกรณีนี้ท่านผู้ฟังก็มองเห็น
พ้องทวิกับคำวินิจฉัยของศาลว่า ผู้ทำพันธ
กรรมมุ่งประสงค์จะส่งเงินไปประเทศจีน มิใช่
จะให้แก่ผู้ที่อยู่ในประเทศไทยแต่เป็นบุตรของ
สามีที่ติดมาจากประเทศจีน.

คราวนี้ผมขอพาท่านผู้ฟังเดินทางไป
ประเทศอังกฤษ ไปดูสถานการณ์เกี่ยวกับเรื่อง
การทำพันธกรรมในประเทศนั้น เพื่อเปรียบ
เทียบดูกับของเราบ้าง มีชายชาวอังกฤษเป็น
จำนวนไม่น้อยที่ทำพันธกรรมด้วยตนเอง โดย
ใช้ข้อความง่าย ๆ ว่า : "All for mother."
เมื่อผู้ทำพันธกรรมถึงแก่กรรมแล้ว ก็มักจะมี
คดีมรดกขึ้นศาลตามมา ระหว่างมารดา กับ
ภริยาของผู้ตายอยู่เป็นนิจ ช่างภริยามักจะ
พยายามพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ผู้ตายซึ่งเป็น
สามีเรียกตนว่า "mother" หรือ "แม่" ซึ่งก็
เป็นเรื่องธรรมดา แม้แต่ในประเทศไทยก็
ปรากฏเช่นนั้นเสมอ ดังนั้นบางครั้งภริยาผู้ตาย
เป็นผู้ชนะคดี และได้รับมรดกแต่เพียงผู้เดียว
แทนที่มรดกจะตกให้แก่มารดาที่แท้จริงก็มี ว่า

ไปทำไมมี แม้แต่ผู้พิพากษาศาลอังกฤษเอง
ซึ่งต้องเป็นที่ยอมรับกันว่าจัดเจนในภาษาภ
ษาหมาย ขนาดที่ไม่มีผู้ใดเทียบอยู่แล้ว เวลาทำ
พันธกรรมของตนเองนั้น กลับเขียนให้กำกวม
จนได้ จึงต้องมีคดีขึ้นศาลให้ตีความพันธกรรม
นั้น ว่าท่านมุ่งประสงค์อย่างไร ที่เขียนพันธ
กรรมไว้เช่นนั้น ผู้พิพากษาศาลสูงของอังกฤษ
ในศตวรรษนี้มีจำนวนรวมกันทั้งสิ้นก็ร้อยคน
เศษ ในจำนวนนี้มีถึง ๙ คน ที่ทำพันธกรรม
แล้วเคลือบคลุมต้องให้ศาลตีความ.

ทนายความชาวอังกฤษเล่าว่า พวกของ
ตนมีรายได้จากคดีมรดกซึ่งพันธกรรมบกพร่อง
เพราะเจ้ามรดกเขียนเองนี้ มากกว่ารายได้ที่
ตนได้จากการทำพันธกรรมให้ลูกความมากมาย
นัก.

ข้อนี้อาจเป็นข้อเตือนใจทุกท่านได้ว่า
วันหนึ่งข้างหน้าซึ่งไม่ควรจะสายเกินไป ถ้า
ท่านจะทำพันธกรรม ก็ให้ทนายความจัดทำ
ตามความประสงค์ของท่านดีกว่าที่ท่านจะทำเอง
มิฉะนั้นอาจมีปัญหาเรื่องความกำกวม หรือ
ปัญหาอื่นใดขึ้นได้เมื่อท่านจากไปแล้ว เพราะ
ท่านไม่มีโอกาสกลับไปค้นคืนชีพขึ้นมาแก้ไขบก
พร่องผิดพลาดของท่านได้อีกแล้ว ยิ่งท่านเอง
เป็นนักกฎหมายด้วยแล้ว กรณีผู้พิพากษาศาล
สูงอังกฤษ ทำพันธกรรมกำกวมย่อมเป็นข้อ

* นิติสาร "Woman's Own" ฉบับลงวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๒๘.

เตือนใจท่านได้ที่ว่า หมองูตายเพราะงู ได้ฉันใด หมอกฎหมายก็อาจตายเพราะกฎหมายได้ฉันนั้น.

ในเอกสารสัญญาต่าง ๆ ก็มักมีความกำกวมอยู่เสมอต้องมีการตีความหมายของสัญญานั้น ๆ ว่า ขณะที่ทำสัญญา ผู้ทำสัญญาประสงค์อย่างไร ซึ่งบางเรื่องก็มีใช่เป็นเรื่องที่น่ากฎหมายจึงได้บัญญัติข้อสันนิษฐานเพื่อช่วยค้นหาเจตนาอันแท้จริงของผู้ทำสัญญาไว้ในบางเรื่องด้วย เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๑ บัญญัติว่า :

“ในกรณีสงสัยต้องตีความให้เป็นคุณแก่ผู้ต้องเสียในมูลหนี้.”

ในคดีหนึ่ง สัญญาเช่ามีข้อความว่า ทุกๆ เดือนผู้เช่ายอมชำระค่าเช่าให้ผู้ให้เช่าภายในวันที่ ๗ ของเดือนใหม่นั้น มีปัญหาว่า ผู้เช่าจะต้องชำระค่าเช่าล่วงหน้าหรือชำระค่าเช่าสำหรับเดือนที่ผ่านไปแล้ว? ศาลฎีกาตีความว่า การเขียนสัญญาไว้เช่นนั้นย่อมหมายความว่าชำระค่าเช่าสำหรับเดือนที่แล้วภายในวันที่ ๗ ของเดือนใหม่ ซึ่งเป็นการชำระค่าเช่าในการได้ใช้ทรัพย์สินที่เช่าไปแล้ว ไม่ใช่เป็นการชำระค่าเช่าล่วงหน้า.

บทบัญญัติอีกมาตราหนึ่งที่ให้ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นในการตีความเอกสารทางกฎหมาย

คือมาตรา ๑๒ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า :

“การลงจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารด้วยตัวอักษรและตัวเลขทั้งถ้าตัวอักษรกับตัวเลขทั้งสองอย่างนั้นไม่ตรงกัน และศาลมีอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้ไซ้ให้พึงเอาจำนวนเงินหรือปริมาณ ซึ่งเขียนเป็นตัวอักษรนั้นเป็นประมาณ.”

ในคดีที่ชั้นศาลฎีกาอีกเรื่องหนึ่ง โจทก์ให้นำเงินไปฝากธนาคารจ่าย โดยโจทก์เขียนจำนวนเงินที่นำไปฝากตรงกันกับตัวเลขก็ต้องถือว่าจำนวนเงินฝากตามตัวเลขนั้นเป็นการถูกต้อง การที่จะถือจำนวนเงินฝากตามตัวอักษรนั้น ต้องเป็นกรณีที่ศาลมีอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้เท่านั้น.

ขอให้ท่านผู้ฟังสังเกตว่า บทบัญญัติมาตรา ๑๒ นี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเท่านั้น หากมีปัญหาความแตกต่างระหว่างตัวอักษรและตัวเลขดังกล่าว แต่ไม่เข้าข้อสันนิษฐานเบื้องต้นของกฎหมาย เช่นกรณีในคดีนี้ ศาลก็ไม่ใช้บทบัญญัตินี้ ชื่อนำสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือในทางปฏิบัติของธนาคารนั้น ถ้าท่านผู้ฟังในฐานะผู้ส่งจ่ายเงินตามเช็คเขียนจำนวนเงินเป็นตัวเลขและตัวอักษรไม่ตรงกัน ธนาคารก็ไม่จ่ายให้ท่านเอง.

๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๗๕/๒๔๘๘.

๒ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๐๕/๒๕๐๖.

ในกรณีที่ข้อความในสัญญาขัดแย้งกันเอง จนไม่อาจหาเจตนารมณ์ของคู่กรณีได้ ศาลอาจรับฟังข้อเท็จจริงอื่นเพื่อประกอบการตีความเจตนารมณ์ของคู่สัญญาได้ ในคดีหนึ่ง เอกสารสัญญาขายฝากข้อแรกมีว่าตกลงขายฝากมีกำหนดเวลาสองปี แต่ข้อถัดไปมีว่ากำหนดได้ก่อนภายในหนึ่งปี ข้อความทั้งสองข้อนี้จึงขัดแย้งกัน เพราะมีข้อความไม่ชัดเจนพอที่จะพิจารณาถึงเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญาได้ ทั้งข้อเท็จจริงตามที่โจทก์ฟ้องและจำเลยให้การ ตลอดจนคำแถลงรับของโจทก์จำเลยนั้น ก็ยังมีข้อโต้แย้งกันอยู่ ไม่ชัดเจนพอที่จะให้ศาลตีความตามเอกสารนั้นได้ กรณีจึงขอที่จะให้มีการสืบพยานเพื่อฟังข้อเท็จจริงให้แน่ชัดว่าเป็นเช่นไรเสียก่อน^๕

ในการโฆษณาบัตรเครดิตของสถาบันการเงินแห่งหนึ่งเมื่อเร็ว ๆ นี้ มีข้อความเกี่ยวกับการทำบัตรเครดิตสัญญาว่า :

“...ท่านมีความรับผิดชอบต่ำสุดเพียงไรก็จง ๘๐๐ บาท.”

ใครบ้างครับที่อยากได้บัตรเครดิตอย่างนี้? มีแต่ความรับผิดชอบขั้นต่ำสุดเท่านั้น ซึ่งก็เป็นเงินมิใช่น้อย ส่วนความรับผิดชอบสูงสุดเป็นประการใดใครก็อย่าทราบ กลับไม่บอกไว้.

เมื่อพิจารณาถึงคำโฆษณาในฉบับภาษาอังกฤษในเรื่องเดียวกันนี้ซึ่งมีว่า :

“...your liability is limited to B800 at the most.”

ย่อมเห็นได้ชัดว่าผู้แปลข้อความนี้เป็นภาษาไทยแปลตรงกันข้ามกับเจตนาของสถาบันการเงินแห่งนั้น ซึ่งมุ่งจะกล่าวไว้ว่า “ท่านมีความรับผิดชอบอย่างมากที่สุดไม่เกิน ๘๐๐ บาท.”

ในบางกรณี ความกำกวมของภาษากฎหมายนั้นมิได้อยู่ แต่การแสวงหาความจริงก็ไม่ได้ผลแจ้งประจักษ์แก่อย่างใด เช่น ในการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของเราเมื่อ ๑๐ ปีเศษมานี้ มีนักกฎหมายอาวุโส ๒ ท่าน อภิปรายกันในประเด็นเรื่องการร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความในคดี โดยนำเอากฎหมายของต่างประเทศมาเป็นข้อมูลพิจารณาประกอบด้วย ท่านหนึ่งเป็นเนติบัณฑิตอังกฤษอีกท่านหนึ่งเป็นต็อกเทอร์กฎหมายจากเยอรมัน ทั้งสองท่านเป็นนักกฎหมายที่ยอมรับกันว่าปราดเปรื่อง ขณะที่กำลังพิจารณากฎหมายอังกฤษในเรื่อง “Third Party Notice” อยู่.

ต็อกเทอร์กฎหมายเยอรมันท่านถามว่า :
“Third Party Notice นี้อะไร ?”

^๕ ตีพิมพ์ในวารสารศาลฎีกา ๘๒๘/๒๕๐๐.

เนติบัญญัติอังกฤษท่านตอบว่า: “อ้อ ก็ Notice of the Third Party ینگละ”

คือกเตอร์กฎหมายเยอรมันก็ร้องว่า “อ้อ” ข้อชวนคิดก็คือ การชี้แจงเพียงเท่านั้นหายค่าความแล้วหรือ? และผู้ฟังหายสงสัยจริงหรือ?

“ท่านผู้ฟังที่เคารพ ท่านที่เราได้ร่วมกันพิจารณามาเป็นเรื่องของภาษากฎหมายโดยเน้นหนักไปในด้าน “ความกลัวความกับการแสวงหาความจริง” ซึ่งกฎหมายได้กำหนดวิธีการแสวงหาความจริงไว้ให้หลายอย่างต่างประการ ซึ่งในทางกฎหมายเรียกว่า การตีความกฎหมาย ท่านที่เราได้พิจารณากันมาแล้วนั้น ถ้าจะเปรียบเทียบกับภาพยนตร์ก็เท่ากับเป็น ภาพยนตร์ ตัวอย่าง เท่านั้น ความจริงยังมีปัญหาต่าง ๆ ที่น่าสนใจอีกมากมาย อันไม่อาจนำมาแสดงในเวลาอันจำกัดนี้ได้” อย่างไรก็ตามเรื่องการศึกษาภาษากฎหมายก็เป็นเพียงเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งของภาษากฎหมายเท่านั้น ที่เป็นการสมควรที่เราจะพิจารณาเรื่องของภาษากฎหมายทั้งลักษณะประกอบเรื่องการศึกษา เพื่อให้ท่านผู้ฟังได้เห็นเค้าโครงของเรื่องของภาษากฎหมายเด่นชัดซึ่งทั้งลักษณะได้แจ่มกระจ่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องโวหารกฎหมายที่ทั้งนี้ก็มีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง?

โวหารกฎหมาย

โวหารกฎหมายที่ดีควรมีคุณลักษณะ

สำคัญ ๖ ประการด้วยกันคือ :

๑. แจ่มชัด รัดกุม,

๒. สั้น,

๓. ใช้ถ้อยคำในภาษากฎหมายให้เป็นระเบียบเดียวกันโดยตลอด,

๔. ใช้ถ้อยคำที่ใช้ในตำบัทกฎหมาย,

๕. สุภาพนุ่มนวล, และ

๖. สามารถจูงใจผู้อ่านหรือผู้ฟังให้คล้อยตามได้.

ขอให้เราพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะสำคัญของภาษากฎหมายในแต่ละข้อ.

ประการแรก : ความแจ่มชัดรัดกุม.

ขอให้พิจารณาภาษาธรรมดากันก่อน.

“เมื่อผมเอาลูกไปตรวจหมอ”.

ใครตรวจใครครับ? ลูกผมตรวจหมอ? หรือหมอตรวจลูกผม?

ในรถประจำทางสายหนึ่ง มีประกาศติดไว้ตรงลูกบิณฑางออกลูกเงินว่า :

“ห้ามจับเล่นนอกจากเหตุฉุกเฉิน”.

* ในระบบการพิจารณาคดีแห่งอังกฤษ “Third Party Notice” ได้กำหนดของศาลซึ่งจำเลยขอให้ศาลออกให้แก่บุคคลภายนอกกล่าวให้ร้องสอดเข้ามาเป็นคู่ความในคดีนั้นด้วย.

๒ สำหรับท่านที่สนใจในเรื่องภาษาศึกษากฎหมาย โปรดอ่านหนังสือ “การศึกษาภาษากฎหมาย” นายธานินทร์ กรัยวิเชียร และเพชรวิภา นนทกุล, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดพิมพ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, พ.ศ. ๒๕๒๒.

ขอให้เราลองตีความกันแบบนักกฎหมาย
ข้อแรกคือ เขาห้ามเฉพาะการจับเล่นเท่านั้น
ถ้าจับจริง ๆ จับได้เสมอ ข้อสองก็คือ ถ้าจะจับ
เล่นก็จับได้ แต่จับได้เฉพาะเวลาเกิดเหตุ
ฉุกเฉินเท่านั้น บริษัทรถประจำทางกิ่งกล่าว
ประสงค์เช่นนั้นหรือเปล่า?

ข้อบังคับของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งซึ่งมี
คณะนิติศาสตร์อยู่ด้วย ระบุไว้ในข้อหนึ่งว่า :
“นักศึกษาต้องใช้รองเท้าหนังหุ้มสัน
มีเชือกผูกสีดำ”.

ถ้าตีความกันโดยเคร่งครัดแล้ว จะเห็น
ว่า นักศึกษาจะใช้รองเท้าสีแดง สีเขียว สี
เหลืองหรือสีอะไรก็ได้ทั้งสิ้น แต่เชือกผูกจะเป็น
สีอื่นไม่ได้เป็นอันขาด นอกจากสีดำ ซึ่งไม่น่า
จะเป็นความประสงค์ของมหาวิทยาลัยแห่งนั้น
เลย.

ตัวอย่างภาษาไทยธรรมชาติที่ไต่กัน
เสมอ ๆ คือ:

“ผมกับเพื่อนสองคน”.

การกล่าวเช่นนี้หมายความว่า รวมทั้ง
ตัวผมแล้วเป็นสองคนหรือสามคน?

ภาษากฎหมายที่ใกล้เคียงกับเรื่องนี้คือ:

“กฎหมายฉบับนี้ตรวจทานแล้วสามครั้ง
สามหน”.

การบันทึกไว้เช่นนี้จะหมายความว่าตรวจ
ทานก็เที่ยว สามเที่ยว หรือหกเที่ยวครับ?

คำกล่าวที่ว่า “ไม่เป็นไรก็ได้” นั้น,
“เป็นไร” หรือไม่ครับ?

คราวนี้เรามาศึกษาดังถ้อยคำในภาษา
กฎหมายแท้ ๆ บ้าง.

ในบทบัญญัติมาตราหนึ่งของกฎหมาย
เขียนว่า “จำเป็นและสมควร” ผมเห็นว่า ถ้า
กล่าวว่า “จำเป็น” แล้ว ก็หมดความจำเป็นที่
จะต้องใช้คำว่า “สมควร” อีก เพราะคำว่า
“จำเป็น” ถึงขั้นสุดยออยู่แล้ว ในทำนองเดียวกับ
คำว่า “กลม” และ “สมบูรณ์” ซึ่งไม่ควร
จะมีคำวิเศษณ์ไปขยายความอีก ว่า กลมมาก
กลมน้อย สมบูรณ์น้อย สมบูรณ์มาก หรือ
สมบูรณ์ที่สุด เพราะในคำเหล่านั้นเองเป็นคำที่มี
ความที่สุกอยู่ในตัวแล้ว ภาษาจะมีความรัดกุม
ได้ ผู้ใช้จึงต้องพิถีพิถันพิเคราะห์ความหมาย
อันแท้จริงของคำแต่ละคำอยู่เสมอ.

ในกฎหมายลักษณะอาญา ซึ่งยกเลิกไป
แล้วนั้น เรียกความผิดฐานฆ่าคนฐานหนึ่งว่า
“ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา” แต่ตาม
ประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบันเรียกว่า
“ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา” เพราะถ้ามี
การฆ่าแล้วต้องตายเสมอ มิฉะนั้นไม่เรียกว่า
“ฆ่า” ถ้าหากลงมือฆ่าแล้วแต่ไม่ตาย เรียกว่า
“พยายามฆ่า” ซึ่งมีโทษเบากว่า การฆ่า การ
เปลี่ยนถ้อยคำใหม่จึงรัดกุมและไม่ซ้ำซ้อนกัน
โดยไม่จำเป็น อนึ่งพึงสังเกตด้วยว่า จะเป็น

ความผิดทางอาญาก็เฉพาะเรื่องการฆ่าผู้อื่น ถ้าฆ่าตัวตายไม่มีความผิดตามกฎหมาย กฎหมายจึงระบุเฉพาะเรื่องการฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาเท่านั้น

ประโยคที่ว่า : “ห้ามจำเลยกับพวกมิให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับที่ดินแปลงพิพาทต่อไป” คงนี้เป็นเรื่องปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ ถ้าเขียนเช่นนี้จะหมายความว่าห้ามหรือบังคับให้จำเลยกับพวกเข้ามาเกี่ยวข้องกับที่ดินแปลงพิพาทต่อไป? เฉพาะวลีที่ว่า “ห้ามมิให้” นี้ใช้กันตั้งแต่ผิดจนกระทั่งเป็นถูกไปแล้ว คงไม่มีผู้ใดสงสัย แต่ในแง่ของภาษามันยังออกคิดไม่ได้ว่าขาดความรัดกุมอยู่นั่นเอง ทั้งยาวเยิ่นเย้อด้วยน่าจะเอาคำว่า “มิให้” ออกมากกว่า.

บทบัญญัติของกฎหมายมีอยู่เป็นอันมากที่ใช้คำว่า “ถูกต้องแท้จริง” บ่ทไร เหตุใดจึงใช้ด้วยคำพุ่มเพื่อยอย่างนี้ก็ไม่ทราบ แต่ละคำก็มีความหมายเหมือนกัน ออกสำห้ใช้มาได้ถึงสี่คำติดกัน จริงอยู่บางแห่งใช้คำว่า “ต้อง” อาจใช้ได้เฉพาะในบางโอกาส “ถูก” ก็อาจใช้ได้ในบางที่ และอาจฟังดู “ห้วน” ไปได้ ถ้าเช่นนั้นก็ใช้คำว่า “ถูกต้อง” ก็น่าจะเพียงพอ หรือจะใช้คำว่า “แท้จริง” เท่านั้นก็พอ.

เมื่อพูดถึงเรื่องความรัดกุมของภาษานี้ก็ทำให้นักกฎหมายกังวลอยู่เหมือนกันว่า ต้อยคำที่ตนใช้อาจไม่รัดกุมพอ อาจไม่ครอบคลุมหมดทุกเรื่องที่ตนประสงค์จะกล่าวเลขอาจเป็น

ผลให้ตนแพ้คดีก็ได้ นักกฎหมายจึงมักจะพิถีพิถันในเรื่องนี้มากเป็นพิเศษ.

โปรดพิจารณาตัวอย่างคำฟ้องของโจทก์ฉบับหนึ่งซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า :

“เมื่อวันที่.....พ.ศ.....เวลากลางวันจำเลยบังอาจสมคบกันทำร้ายร่างกาย นายช้อย กวาง นายคี เนียน นายคี ชัด และนายจันทร์ ทั้งนี้โดยจำเลยใช้อาวุธของแข็งและมีดปลายแหลม สนับมือเป็นศาสตราวุธ ใช้มือเท้า ชก ต่อย เตะ ถีบ ถอง และกระทุบ ฯลฯ.”

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่าการใช้กำลังเข้าทำร้ายผู้อื่นของจำเลยรายนี้เป็น การครบถ้วนกระบวนการตามคำหว่ามวักแผลที่เกี่ยวข้อง นี้ถ้าจำเลยเป็นหญิงก็น่าจะเป็นว่า : “หยิก ทิ้ง ข่วน กัด ตี ตบ และ ด่าทอ.”

ลีลาภาษากฎหมายนี้ยังมีอีกแบบหนึ่งซึ่งมิใช่แต่เพียงให้แจ้งชัดรัดกุมเท่านั้น หากแต่ยังประสงค์ที่จะให้ทะเลถึงหัวใจผู้ฟังเลย กังจะเห็นได้จากอุทาหรณ์คำสาบานตัวของพยานในสมัยก่อน หรือแม้แต่ในสมัยปัจจุบันบางศาลก็ยังใช้คำสาบานแบบนี้อยู่ เหตุผลที่ต้องกล่าวกันให้สะท้อใจพยานก็เพราะพยานส่วนใหญ่ที่มาศาลมักจะใช้ศาลเป็น “ศาลาโกหก” กล่าวคือ โจทก์ก็โกหก จำเลยก็โกหก พยานทั้งของโจทก์และของจำเลยก็โกหก ศาลจะตัดสินความเป็นอันอย่างไรได้นอกจากตัดสินความไปตาม

เรื่องโกหกเหล่านั้น ดังนั้นเพื่อป้องกันมิให้ศาล กลายเป็นศาลาโกหกหรือแม้แก้ไขไม่ได้โดย เกิดขาด แก้ไขได้บางส่วนก็ยังดี.....การแก้ไข ทางหนึ่งก็คือ การให้พยานสาบานตัวก่อนเข้า เบิกความต่อศาล.

คำสาบานตัวก่อนเบิกความตามแบบฝรั่ง มีง่าย ๆ ว่า :

“I swear by Almighty God that I shall speak the truth, the whole truth, nothing but the truth, so help me God.”

แต่คำสาบานของพยานในศาลไทยต้อง ยาวหน่อย พยานไปจุกจุกเจียนต่อหน้า พระพุทธรูปของศาล แล้วกล่าวคำสาบานตาม คำบอกของพนักงานศาลว่า :

“ข้าพเจ้าขอให้การ ต่อศาลด้วยความ สัตย์จริงทุกประการ ข้าพเจ้าจะไม่เอาความ เท็จที่ไม่จริงมากล่าว ถ้าข้าพเจ้าเอาความ เท็จที่ไม่จริงมากล่าวต่อศาลขอให้ข้าพเจ้าตายไป อยู่ในเมืองนรกหมกไหม้ อยู่ในไฟไม่รู้จบ หมั่นแสนกัลป์ทุกอนันตชาติ ให้หอกเท่าใบ พาย แทงหูซ้าย ทะลุหูขวา ให้หมู่ท้าวเทวา อันศักดิ์สิทธิ์ทั่วทั้งสากลโลก จงสาปแช่งให้ ข้าพเจ้าได้รับแต่ความทุกข์ทรมานด้วยประการ ทั้งปวง หากข้าพเจ้าเอาความจริงมากล่าวต่อ ศาล ขอให้ข้าพเจ้าจงเจริญ”.

ข้อนำสังเกตคือ ข้อความที่ว่า “จะไม่ เอาความเท็จที่ไม่จริงมากล่าว” ทำให้คิดว่า ความเท็จที่เป็นจริงมีด้วยหรือ ? อนึ่งในสมัย

ก่อนโน้น พวกจำอวดและนักแสดงลิเกมัก จะ ล้อเลียนคำสาบานของพยานศาลนั้น โดยดัด- แปลงข้อความเสียใหม่บางส่วนว่า : “เอาหอก เท่าใบพาย แทงหูควาย ทะลุหูหมา.”

แม้ในศาลจะมีการให้พยานสาบานตัว ด้วยถ้อยคำที่สะทุดจิตสะทิดใจเช่นนี้ก็ตาม การ ที่จะให้พยานทุกปากเบิกความตามความสัตย์ จริงโดยตลอดก็ยังคงเป็นความหวังอันรำไรอยู่ นั้นเอง.

ประการที่สอง โวหารกฎหมายที่ตึงตัง สั้น.

ที่ว่าตึงตังนี้ ยังเรียบเรียงได้สั้นเท่าใด และแจ่มชัดด้วยเท่าใดก็ยิ่งดีเท่านั้น.

ขอให้เราลองพิจารณาภาษาไทยธรรมดา ที่เราได้ยินกันเสมอ ๆ ก่อน โปรดดูคำโฆษณา ต่อไปนี้ :

“ขอเชิญท่านใช้รถเฟียต ยี่ห้อเฟียต”.

รถเฟียตจะเป็นรถยนต์อื่น นอกจากยี่ห้อ เฟียตได้อย่างไร.

ยิ่งพูดมากเขียนมาก ก็ยิ่งได้ผลทาง โฆษณาน้อย เพราะทำให้เนื้อความพรวน ไม่ ประทับใจ พูดแต่เพียง “ขอเชิญท่านใช้รถ เฟียต” ก็ได้รับความเท่ากันและจะได้ผลทาง โฆษณาดีกว่า.

ในการกล่าวอวยพรในงานสังคัมแห่ง หนึ่ง ท่านผู้พูดขึ้นอารัมภบทว่า “ในโอกาสนี้

ข้าพเจ้ายินดีที่มีโอกาส...” จะมีหลายโอกาส
เกินกว่าที่เป็นจริง.

อย่างไรก็ตามการกล่าวซ้ำนี้ บางทีคำซ้ำ
กัน แต่ความไม่ซ้ำกันก็มี เช่น :

“ความจริงข้าพเจ้าก็ไม่ทราบความจริง”

อย่างนี้เห็นได้ง่าย แต่บางเรื่องต้อง
เฉลียวใจคิดเล็กน้อยจะเห็นว่า ความซ้ำ
กันหรือไม่

ตัวอย่าง

“มีกำไรไม่ขาดทุน”

เมื่อมีกำไรแล้วจะขาดทุนอย่างไรได้
ตรงกันข้าม ถ้าขั้นต้นว่า “ไม่ขาดทุน” จะต่อ
ท้ายด้วย “มีกำไร” ก็มีเหตุผล เพราะการ
“ไม่ขาดทุน” นั้น อาจจะ “เท่าทุน” หรือ
“มีกำไร” ก็ได้.

ต่อไปนี้ขอให้เราลองมาพิจารณาภาษาที่
ใช้กันในวงการศาลบ้าง บางทีก็เขียนกันยืดยาว
ใช้ถ้อยคำฟุ่มเฟือย ในคดีหนึ่ง จำเลยถูกฟ้อง
ว่า ช่มชู้นกระทำชำเราผู้เสียหาย จำเลยในคดี
นั้น อายุ ๒๑ ปี ผู้เสียหายอายุ ๒๐ ปี ตาม
ปกติในคดีประเภทนี้ ถ้าจำเลยจะให้การรับ
สารภาพ ก็เรียงคำให้การเพียงว่า :

“จำเลยขอให้การรับสารภาพตามฟ้อง
โจทก์ทุกประการ.”

คำให้การมีข้อความเท่านั้นก็เพียงพอแล้ว
ถ้าหากจำเลยประสงค์จะขอความปรานีจากศาล

เป็นพิเศษ ก็เพียงแค่เพิ่มเติมข้อความตอนท้าย
ของคำรับสารภาพว่า :

“ขอให้ศาลได้ปรานีลดโทษให้แก่จำเลย
ซึ่งกระทำผิดเป็นครั้งแรก และรู้สึกสำนึกในการ
กระทำผิดของตนแล้วด้วย.”

ในคดีนั้น แทนที่จำเลยจะเรียบเรียงคำ
ให้การให้สั้นและแจ่มชัดเช่นที่กล่าวมานี้ จำเลย
ซึ่งคงจะเป็นทนายผู้ทนายก็เขียนที่มีฝีมืออยู่พอ
สมควรให้การว่า :

“ข้าพเจ้าทราบฟ้องของโจทก์แล้ว ขอ
ให้การรับสารภาพตามฟ้องทุกประการ ขอ
ประทานทราบเรียนต่อศาลว่า การที่ข้าพเจ้า
ได้กระทำผิดครั้งนั้นก็เพราะลุ่มหลงในรูปโฉม
โฉมพรรณของผู้เสียหาย ซึ่งข้าพเจ้าได้เกิด
ปฏิพัทธ์รักใคร่มาเงียบ ๆ คนเดียว เมื่อได้มี
โอกาสอยู่ใกล้ชิดกันเพียงสองต่อสองข้าพเจ้า
ไม่อาจระงับความหลงใหลในเสน่ห์ของผู้เสีย
หายได้ ความรักที่ได้พื้กันมานานแล้วก็ได้
บรรลุและแสดงออกมาซึ่งอารมณ์เพศตามวิสัย
ของปุถุชน ต่อเมื่อได้ล่วงเกินผู้เสียหายไปแล้ว
ก็รู้สึกสำนึกในบาปบุญคุณโทษที่ได้กระทำไป
และรู้สึกละอายแก่ใจตัวเองเป็นอันมาก ที่ได้
ประพฤติดังทำนองคลองธรรม ในฐานะผู้ชาย
กับผู้หญิง โดยที่ผู้เสียหายไม่ได้รับเห็นเป็น
ใจด้วยเลย เช่นนี้ข้าพเจ้าได้หลงคิดผิดไปแล้ว
จึงขอขบามมีศาลเป็นที่พึ่ง ได้โปรดเมตตาปรานี
และเห็นใจในความผิดที่ได้กระทำไป ข้าพเจ้า
ไม่เคยประพฤติดังมาก่อน หากศาลจะลงโทษ
ข้าพเจ้าถึงจำคุกแล้ว ก็ขอได้โปรดรอการลง

โทษให้ข้าพเจ้าสักครั้งหนึ่ง ข้าพเจ้าจะให้คำ
ปฏิญาณต่อหน้าศาลที่เคารพว่า จะไม่ประพฤติ
เยี่ยงนี้สืบไป."

สำหรับศาลที่พิจารณาคดีนี้ โดยปกติคดี
ประเภทนี้ ศาลตัดสินจำคุก ๓ ปี เรื่องนี้จำเลย
ทำให้ศาลเสียเวลามากในการอ่านคำให้การ
ศาลตัดสินจำคุกจำเลยถึง ๓๖ เดือน.

ในบางครั้งศาลเองก็ใคร่ที่จะเรียงคำ
พิพากษาให้แจ่มชัด วินิจฉัยพยานหลักฐานผูก
มัดโจทก์จำเลยให้แน่นแฟ้น ท่านวินิจฉัยในคำ
พิพากษาคอนหนึ่งว่า :

"สรุปแล้ว ตามพยานโจทก์ตามที่กล่าว
มานี้ยังเห็นห่าง ไม่ใกล้เคียงห้อมล้อมกรณีชี้ชัด
บ่งชัดตรงจำเลยว่าเป็นคนร้ายรายนี้ ตามที่
โจทก์กล่าวหาโดยปราศจากความสงสัย."

ผู้พิพากษาอีกท่านหนึ่งเป็นนักเลงกลอน
ท่านตัดสินในคดีข่มขืนกระทำชำเราอีกคดีหนึ่ง
ท่านเรียงคำพิพากษาสั้น ๆ เป็นเชิงร้อยกรองว่า :

"อันชายสอง หญิงเดียว อยู่ในที่เปลี่ยว
หรือจะพัวมือชาย".

มีแง่ที่น่าคิดอยู่ประการหนึ่งเกี่ยวกับการ
เรียงคำพิพากษาของศาล คือ ถ้าเขียนยืดยาว
เกินไปก็ทำให้ข้อความตอนสำคัญพร่า แทนที่
จะเด่นขึ้น ร้ายไปกว่านั้น คู่ความเป็นจำนวน
ไม่น้อย ทั้ง ๆ ที่ตั้งใจฟังศาลอ่านคำพิพากษา

กลับไม่ทราบเลยว่า ศาลตัดสินว่าอย่างไร
ถึงที่เราพบเห็นกันอยู่เสมอ พอศาลอ่านคำ
พิพากษาให้ฟังเสร็จเรียบร้อย จำเลยก็กระซิบ
ถามทนายความ หรือผู้อ่านใกล้เคียงว่า :

"ศาลตัดสินว่าไง ดิดะรางไหม".

ถึงนั้นถ้าหากศาลเรียงคำพิพากษาให้สั้น
ด้วย แจ่มชัดด้วย ก็ยิ่งดี ขอให้เราลองมา
ชำแหละประโยคที่ใช้เสมอในคำพิพากษาสัก
หนึ่งประโยคว่า จะตัดสินให้สั้นกว่าที่เป็นอยู่
โดยทั่วไปในขณะนี้ได้หรือไม่ ? ประโยคที่ว่า
คือ :

"จึงพร้อมกันพิพากษาให้ยกฟ้องของ
โจทก์เสีย".

ผมเคยอภิปรายเรื่องนี้กับเพื่อนผู้พิพากษา
ด้วยกันว่า คำว่า "เสีย" ท้ายประโยคควรจะ
ตัดออกได้ เอาไว้ก็ได้ประโยชน์อันใด แต่
เพื่อนผมคิดว่า เอาไว้ดีกว่า ฟังคน่มวลดี
ผมก็ยังเห็นว่า ความนุ่มนวลของคำพิพากษา
เห็นจะไม่ใช่เรื่องสำคัญเท่ากับความสั้นกระชับ
รัด ถ้าศาลจะยกฟ้องก็ยกฟ้อง ไม่มีคำว่า
"เสีย" ก็ไม่ทำให้คำพิพากษาขาดความสุภาพ
ไปแต่อย่างใด กลับจะทำให้เห็นความเด็ดขาด
ของศาลด้วยซ้ำไป อย่างไรก็ตามเพื่อนของผม
อีกคนหนึ่งเห็นไปไกลกว่าผมอีกในแง่ที่ว่า
คำว่า "ของโจทก์" ก็เอาออกเสียได้เพราะฟ้อง

ก็ต้องเป็นของใจที่อยู่กับแล้ว ถ้าเป็นเพลงของ
จำเลยก็มีศัพท์เฉพาะอยู่ คือ “ห้องแย่ง” ดัง
นั้นเรียงแต่เพียงว่า :

“จึงพร้อมกันพิพากษาให้ยกฟ้อง.”

ก็น่าจะพอแล้ว แต่ผู้พิพากษาอีกคนหนึ่ง
ท่านว่า เรียงอย่างนั้นก็ยังไม่พอ ข้อความที่ว่า
“จึงพร้อมกันพิพากษาให้” ก็ควรเอาออกเสีย
ด้วย เพราะเป็นเรื่องที่แจ่มชัดอยู่ในตัวแล้วว่า
ผู้พิพากษาจะพิพากษาได้ก็ต้องมีครบองค์คณะ
“พร้อมกันพิพากษา” ควรเหลือเพียง ๒ คำว่า :
“ยกฟ้อง” ก็สั้นและรัดกุมดี ไม่ขาดไม่เกิน.

หลังจากที่ผมอภิปรายกับเพื่อนผู้พิพากษา
หลายคนในเรื่องนี้แล้ว ผมก็ได้มีโอกาสไป
บรรยายเรื่อง “ภาษากฎหมายไทย” ที่กรม
อัยการและได้แสดงความคิดเห็นดังที่กล่าวมานี้
ท่านอธิบดีกรมอัยการได้แสดงความคิดเห็น
ประกอบหลังจากการบรรยายของผมว่า ใน
ทฤษฎีและในวิชาชีพพนักงานอัยการนั้นไม่มี
ประโยชน์อะไรจะสะท้อนใจพนักงานอัยการเท่ากับ
สองคำที่ผมว่า คือ “ยกฟ้อง” ถ้าบังเอิญปรากฏ
ว่าพนักงานอัยการผิดพลาดอะไรในเรื่องการ
ฟ้องคดีจนศาลยกฟ้อง พนักงานอัยการก็อาจ
ถูกลงโทษทางวินัยด้วย ใหนๆก็จะตัดประโยชน์
ที่หาให้สั้นแล้ว ก็ตัดอีก ๒ คำ คือ “ยกฟ้อง”
นี่ออกเสียด้วยจะดีที่สิด พร้อมกันนั้น ท่าน
อธิบดีกรมอัยการก็ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง

ผมเสนอให้ตัดโวหารกฎหมายให้สั้นที่สุดสั้น
ทางหนึ่ง โดยท่านอธิบดีอัยการ อธิบายความ
ประกอบว่า มีแม่ค้าขายปลาสดอยู่รายหนึ่ง
ขายปลาสดที่ตลาดมาตลอด วันดีคืนดีแม่ค้า
เกิดมีความคิดขึ้นว่า ขายปลาสดมานานแล้ว
แต่ที่ร้านไม่มีป้าย ควรจะมีป้ายสักที่ แม่ค้าก็
ขึ้นป้ายว่า :

“ส่งขายปลาสด”

ลูกค้ามาซื้อปลาเห็นป้ายใหม่ก็แปลกใจ
ถามแม่ค้าว่า ทำไมในป้ายต้องมีคำว่า “ส่ง”
ด้วย แม่ค้าไม่ได้ขายปลาที่อื่น แต่ขายอยู่ที่
เท่านั้น แม่ค้าก็เห็นจริง จึงเอาคำว่า “ส่ง”
ออกจากป้าย ลูกค้าเก่าที่มาซื้อปลาเป็นประจำ
อีกรายหนึ่ง พิจารณาที่ดูป้ายแล้ว ก็บอกแม่ค้า
ว่า แม่ค้าก็ไม่เคยขายปลาเน่า มีแต่ปลาสด
ทั้งนั้น ใครๆ ก็รู้เอาคำว่า “สด” ออกจะดีกว่า
แม่ค้าก็เชื่อเช่นเคย ป้ายจึงเหลือแต่คำว่า “ขาย
ปลา” ลูกค้ารายที่สามมาพบป้าย “ขายปลา”
ก็แปลกใจ ประารว่าใครๆ ก็รู้ว่าแม่ค้าขายปลา
จะเขียนป้ายไว้ทำไมกัน เอาป้ายออกดีกว่า
ในท้ายที่สุดก็ไม่มีป้ายเหลืออยู่เลย ท่านอธิบดี
ท่านเตือนว่าจะตัดอะไรให้สั้นจนไม่มีอะไรเหลือ
ก็น่าเป็นห่วงอยู่เหมือนกัน ถ้าจะตัดกันจริงๆ
ก็ตัดสองคำว่า “ยกฟ้อง” เท่านั้นพอแล้ว.

ในเรื่องความสั้นของถ้อยคำหรือข้อความ
อันควรเป็นคุณลักษณะสำคัญของโวหาร

กฎหมายนั้นยังมีแง่คิดเสนอท่านผู้ฟังอีกแง่หนึ่งคือ ตั้งแต่ครั้งโบราณมาแล้ว โฉมหารกฎหมายของไทยสมัยโน้น ยืดยาวมาก อาจจะเป็นเพราะสมัยก่อนมีเวลามาก ไม่ว่าจะทำอะไรก็ค่อย ๆ ทำกัน เพราะไม่มีปัญหาต้องเร่งร้อนหรือรวบรัด ยิ่งงานที่เกี่ยวกับศิลปะด้วยแล้ว ก็จะถือตามสุภาษิตที่ว่า “ช้า ๆ ได้พร้าสองเล่มงาม” นักประวัติศาสตร์ศิลปกรรมไทยท่านหนึ่งกล่าวว่า ชายไทยสมัยก่อนโน้นที่มีเงินทองพอมีอันจะกิน ไม่ต้องทำอะไรมาก ไปเขียนภาพตามผนังโบสถ์ วันหนึ่งลากเส้นได้เส้นหนึ่งก็พอแล้ว เวลาที่เหลือก็จับน้ำชา รับประทานอาหารที่เอามาจากบ้านและนั่งคุยกับพระอาจารย์เป็นความสุขสงบที่อบอุ่น วันรุ่งขึ้นก็เขียนลายเส้นได้อีกเส้นหนึ่ง เวลามีเหลือذن ศิลปะประเภทอื่นก็ต้องใช้เวลาทำกัน คุณแต่เพลงไทยอันไพเราะ นาฏศิลป์ไทยอันงดงามก็ยืดยาวได้ส่วนเดียวกับเวลาที่มีอยู่อย่างไม่มีจำกัดนั้น ครั้นมาพิเคราะห์ถึงภาษากฎหมาย ไทย อันร่วมสมัย ก็มีเอกลักษณ์ร่วมกัน คือ มีความยืดยาวตามความช้าความเร็วของการดำเนินชีวิตในสังคม (life pace) ที่ไม่มีเวลาจำกัดอยู่ อย่างเช่น คำว่า “ศาลยุติธรรม” ในสมัยต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกว่า “สนามศาลสถิตย์ยุติธรรม” แต่กาลเวลาผ่านไป การดำเนินชีวิตต้องเร็วขึ้น เวลา

เพิ่มสำคัญขึ้น และมีความจำกัดมากขึ้น เป็นลำดับ ศิลปกรรมประเภทต่าง ๆ ต้องตัดเวลาทั้งในการสร้างและแสดงลงเป็นลำดับ กุ๊กกัน ภาษากฎหมายซึ่งเป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งของชีวิตสังคมไทยก็แปรเปลี่ยนตามความเร็วของการดำเนินชีวิตไปด้วย คำว่า “สนามศาลสถิตย์ยุติธรรม” ถัดความยืดยาวดเหลือแต่เพียง “ศาลสถิตย์ยุติธรรม” ในรัชกาลที่ ๗ พอถึงรัชกาลปัจจุบันคงเหลือแต่คำว่า “ศาลยุติธรรม” และมีความโน้มเอียงไปคิดว่าเรียก “ศาล” คำเดียวก็ได้ความทั้งต้นและแจ้งชัดแล้ว ยิ่งสมัยนี้เป็นสมัยเครื่องผสมกลหรือคอมพิวเตอร์ด้วยแล้ว ถ้าจะใช้อักษรย่อในภาษาเขียนว่า “ศ.” ก็คงจะไม่มีผู้ใดทักท้วงมากนัก นอกจากนักกฎหมายและนักอักษรศาสตร์ส่วนใหญ่ซึ่งมีเอกลักษณ์สำคัญร่วมกันประการหนึ่ง คือ ความมีอนุรักษ์นิยมอย่างถึงจิตถึงใจ แต่การดำเนินชีวิตที่เร่งเร็ว เวลาที่จำกัดมากขึ้นอาจทำให้ท่านจำต้องเห็นพ้องด้วยไม่ช้าก็เร็วก็เป็นได้ ผมเองอยากมองไปข้างหน้าทีไกลกว่านั้นว่า สำหรับคำว่า “ศาล” ซึ่งเราอาจจะใช้ “ศ.” ในภาษาเขียนนี้อาจไม่รวบรัดพอ เพราะเราต้องทำงานแข่งกับเวลามากขึ้น อาจจะตัดให้สั้นลงอีกให้เหลือเพียง “.” (จุค) เดียวเท่านั้น จุดคำก็หมายถึงศาลพลเรือนและจุดแดงก็คือศาลทหาร เราอาจเห็นวิวัฒนาการ

ความสั้นของโวหารกฎหมายและภาษาเขียนในกฎหมายในลักษณะนี้ในชีวิตของพวกเขานั้นก็ว่าได้ ถ้าจะให้ผมพยากรณ์ผมก็อยากจะกล่าวว่า โดยที่ปริมาณงานที่เราต้องทำมีเพิ่มขึ้นทุกเมื่อเชื่อวัน ส่วนเวลานั้นมีจำกัดอยู่เท่าเดิม อีกไม่ช้าไม่นานจะต้องมีการค้นคว้าภาษาเขียนสั้นใช้อีกภาษาหนึ่งในรูปแบบของชาวเลขนในทำนองที่ผมยกตัวอย่างมานี้ เพื่อใช้ในวงการต่าง ๆ เช่น วงการธุรกิจ และวงการกฎหมาย ซึ่งภาษาเขียนใหม่นี้จะต้องสั้น รวบรวมและง่าย ทำให้การอ่านการเขียนรวดเร็วขึ้น และทุกคนในวงการนั้น ๆ จำเป็นต้องเรียนรู้และใช้ด้วย.

ประการที่สาม โวหารกฎหมายที่ดีต้องใช้ด้วยคำในภาษากฎหมายให้เป็นระเบียบเดียวกันโดยตลอด.

โดยเฉพาะในคำบทกฎหมายเองนั้นผู้ร่างต้องพิถีพิถันใช้ด้วยคำในภาษากฎหมายคำเดียวกันโดยตลอดทุกบทมาตราในเมื่อมุ่งจะกล่าวถึงเรื่องเดียวกัน มิฉะนั้นศาลหรือเจ้าพนักงานผู้ใช้กฎหมายในภายหน้าจะลงเห็นว่าเมื่อกฎหมายใช้ด้วยคำแตกต่างกัน ก็คงจะมุ่งหมายให้มีความหมายแตกต่างกันด้วย ในทางตรงกันข้าม เมื่อผู้ร่างกฎหมายประสงค์จะกล่าวถึงเรื่องแตกต่างกันก็ควรใช้ด้วยคำที่แตกต่างกันด้วย มิฉะนั้นศาลหรือเจ้าพนักงานผู้ใช้กฎหมายอาจถือว่าเป็นเรื่องเดียวกัน.

นี่เป็นหลักสากลเกี่ยวกับการร่างกฎหมายหลักหนึ่ง ซึ่งในการร่างกฎหมายไทยของเรา ก็ถือตามนี้เสมอมา แต่ก็มีอยู่มีใช้น้อยเหมือนกันที่บางครั้งท่านผู้ร่างกฎหมายอาจเผอเรอไปก็ได้ที่ใช้ด้วยคำต่างกันสำหรับเรื่องเดียวกันเช่น คำว่า “ความสงบเรียบร้อยของประชาชน” บางครั้งกฎหมายใช้คำว่า “ความสงบเรียบร้อย” เท่านั้นก็มี ที่ใช้คำว่า “ความสงบราบคาบ” ก็มี หรือ เช่น คำว่า “คดีเสร็จเด็ดขาด” แม้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ใช้ด้วยคำในเรื่องเดียวกันนั้นในหลายแห่งไม่เหมือนกัน เช่น บางแห่งใช้คำว่า “คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด” “คดีนี้เป็นอันเสร็จเด็ดขาด” หรือ “คดีลงที่สุด” เป็นต้น.

สำหรับภาษาที่ใช้ในเอกสารเกี่ยวกับกฎหมายก็เช่นเดียวกัน เมื่ออ้างถึงเรื่องใดโดยเฉพาะก็ควรใช้คำคำเดียวกันนั้น โดยตลอดไปรตพิจารณาตัวอย่างข้างล่างนี้ :

“นางอร ได้พานายจรรยา มาหาข้าพเจ้า เพื่อเช่าทำเรือ รวมทั้งห้องที่พิพาทด้วย ในที่สุดข้าพเจ้าตกลงโอนสิทธิการเช่าให้บริษัทโจทก์ โดยตกลงกันเป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท ได้ตกลงทำการโอนการเช่าให้ นางอร แล้วให้นางอรโอนไปให้บริษัทโจทก์.”

คำว่า “เช่า” “โอนสิทธิการเช่า” และ “โอนการเช่า” มีความหมายอย่างเดียวกัน นำ

จะเลือกใช้เพียงคำใดคำหนึ่ง เพื่อให้เหมือนกัน แทนที่จะใช้สับสนปนกันเช่นนี้ คำที่เหมาะสม และเป็นคำในกฎหมาย คือ “โอนสิทธิการเช่า.”

ประการที่สี่ ใช้ถ้อยคำที่ใช้ในตัวบทกฎหมาย.

ในเรื่องของกฎหมายย่อมเป็นการถูกต้องที่ผู้เขียนหรือผู้พินิจต้องเลือกใช้ถ้อยคำที่ใช้อยู่ในตัวบทกฎหมาย แม้ว่าบางครั้งในตัวบทกฎหมายเอง จะใช้ถ้อยคำที่ลွ่งสมัย หรือยุคเคอะเขินในปัจจุบันก็ตาม โดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นประเด็นสำคัญ เช่น เมื่อมีกรณีอ้างถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๒๔ ซึ่งใช้คำว่า “กิ่ง” สำหรับอัตราดอกเบี้ย คือ : “ร้อยละเจ็ดถึงสิบ” ก็ควรใช้ถ้อยคำนี้ จะเขียนว่า “เจ็ดครั้ง” ก็มีบงกช แม้จะต้องด้วยสมัยนิยมก็ตาม.

ในตัวบทกฎหมายเองก็มีถ้อยคำบางคำ ซึ่งถ้าใช้ตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด นักกฎหมายเองก็จะงงงวย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำว่า “จำเลยอุทธรณ์” ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๕ หมายถึง โจทก์หรือจำเลยในชั้นพิจารณาของศาลชั้นต้น ซึ่งมีได้เป็นฝ่ายอุทธรณ์ด้วย แต่คำนี้ทำให้ศาลและคู่ความสับสนและมักจะคิดว่าหมายถึงจำเลยในศาลชั้นต้นเท่านั้นที่เป็นผู้อุทธรณ์ และมีใช้เป็นผู้ถูกอุทธรณ์ด้วย ซึ่งตรงกันข้ามกับที่

กฎหมายกำหนด นอกจากนี้คำนี้กฎหมายยังให้หมายความรวมถึงโจทก์ในศาลชั้นต้นที่ถูกอุทธรณ์ด้วย ดังนั้นในทางปฏิบัติของศาลสูงในปัจจุบันก็คือ คู่ความฝ่ายใดจะเป็นผู้ยื่นอุทธรณ์ หรือผู้ถูกอุทธรณ์ก็ตาม ศาลเรียกคู่ความฝ่ายยื่นตามฐานะของคู่ความฝ่ายนั้นในศาลชั้นต้น เพื่อป้องกันมิให้หลงหรือสับสน.

ในเรื่องของกฎหมายการที่นักกฎหมายใช้ถ้อยคำในกฎหมายย่อมเป็นเรื่องที่พึงปฏิบัติ ดังกล่าวข้างต้น แต่ถ้ามิใช่เรื่องของกฎหมายแล้วนักกฎหมายนำถ้อยคำในกฎหมายมาใช้ในบางกรณีก็มีปัญหาเหมือนกัน เป็นต้นว่า :

“การส่งออก ข้าวและน้ำตาล...”

คำว่า “การส่งออก” เป็นศัพท์ที่มีความหมายจำเพาะในกฎหมายอันหมายถึง การส่งสินค้าออก (export) เมื่อนำมาใช้กับคำว่าข้าวและน้ำตาลในเรื่องธรรมดาซึ่งไม่เกี่ยวกับกฎหมาย ฟังดูก็แปร่งหู น่าจะกล่าวว่า “การส่งข้าวและน้ำตาลออกนอกประเทศ” มากกว่า.

ในเชิงอรรถคดีการใช้คำว่า “อ้างว่า” กับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น “โจทก์อ้างว่า...” ก็เป็นเรื่องธรรมดาซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่า อาจเป็นเรื่องจริงก็ได้ เท็จก็ได้ จริงบางส่วน เท็จบางส่วนก็ได้ ซึ่งต้องพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐานในศาล แต่ถ้านำคำนี้มาใช้ในกรณีอื่น ๆ อาจมีปัญหาก็เกิดความสะเทือนใจกันได้ เช่น เมื่อผู้อำนวยการกองกองหนึ่งขอลา

ออกจากราชการโดยให้เหตุผลประกอบ อธิบดี
รายงานปลัดกระทรวงว่า: ผู้อำนวยการกอง
ขยลาออกจากราชการ “อ้างว่าตน...” ผู้
อำนวยการกองผู้นั้นอาจเอือใจที่อธิบดีไม่ได้
ให้เกียรติหรือเชื่อถือเหตุผลที่ตนให้เลย

บางกรณีแม้ในภาษากฎหมายเองก็ไม่มັ
ควรใช้คำหวงคำเช่น คำว่า “พ้นจากตำแหน่ง”
เมื่อเกษียณอายุราชการ ยิ่งนำมาใช้ในภาษ
ราชการตามปกติว่า: “นาย ก พ้นจากตำแหน่ง
ปลัดกระทรวง...ตั้งแต่วันที่...” ก็เกิดความ
ประหลาดใจในหมู่ผู้ฟังได้ว่า มีเรื่องอะไรปลัด
กระทรวงจึงพ้นจากตำแหน่ง เพราะคำนี้ม
ความหมายแฝงอยู่ว่า คงจะมีความผิดจึงถูก
ปลด หรือให้ออกจากราชการ น่าจะเฉียงไป
ใช้คำอื่นแทน เช่น “นาย ก ปลัดกระทรวง...
เกษียณอายุราชการเมื่อวันที่...”

ทั้งนี้เมื่อจะเรียบเรียงเรื่องของกฎหมาย
ก็ควรเลือกใช้คำในกฎหมาย แต่การที่จะนำคำ
ในกฎหมายมาใช้ในภาษาธรรมดาก็พึงสังวรว่า
อาจมีกรณีที่ฟังชัดเห็นหรือถึงขั้นเข้าใจผิดก็อาจ
เป็นไปได้.

ประการที่ห้า โวหารกฎหมายที่ดัดแปลง
มีความสุภาพนุ่มนวล.

ความจริง ความสุภาพนุ่มนวลนั้นก็เป็น
คุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของภาษา ไทย
มาตรฐานอยู่แล้ว แต่ที่ผมขอนำมากล่าวซ้ำย

ความสำคัญในที่นี้ก็เพราะว่า เรื่องของ
กฎหมายและเรื่องของการสนธิสัญญาเรื่องปกติ
ธรรมดา คนเราจะขืนศาลก็ต่อเมื่อมีข้อพิพาท
หรือพิพาทง่าย ๆ ว่าทะเลาะกันนั่นเอง ต่างฝ่าย
ต่างก็หน้าดำคร่ำเครียดเข้าหากัน ต่างฝ่ายต่าง
ก็จะทำหน้าเคืองหรือคำทอฝ่ายตรงกันข้ามให้เจ็บ
แค้นหรืออดที่จะกระหน่ำกระแหน่ซึ่งกันและ
กันไม่ได้ เราจึงต้องเน้นความสำคัญในเรื่อง
ความสุภาพนุ่มนวลนี้มากกว่าปกติ ยิ่งกว่านี้
ภาษาที่จะใช้กับศาลต้องให้ความเคารพต่อศาล
อย่างเต็มที่ เพราะถ้าความไม่ให้ความเคารพ
ยำเกรงต่อศาลเสียแล้ว การประสาทความ
ยุติธรรมย่อมได้รับความกระทบกระเทือนเป็น
อย่างยิ่ง.

อนึ่ง เรื่องที่เกิดขึ้นเสมอก็คือ ภาษา
กฎหมายที่ดูความใช้นั้น ถ้าพิเคราะห์ดูตาม
ถ้อยคำก็ไม่มีการใช้สรรสุภาพ หรือถ้อยคำที่
หยาบคายแต่ประการใด แต่ข้อความนั้นไม่
สุภาพอยู่ในเนื้อหา ดังเช่นในอุทธรณ์ของคู่
ความฉบับหนึ่งมีข้อความว่า:

“^{๒๖}ผู้^{๒๗}ร^{๒๘}พ^{๒๙}ก^{๓๐}ษา^{๓๑}ผู้^{๓๒}ด^{๓๓}ส^{๓๔}ง^{๓๕} ไม่^{๓๖}ร^{๓๗}ู^{๓๘}ก^{๓๙}ฎ^{๔๐}ห^{๔๑}ม^{๔๒}า^{๔๓}ย^{๔๔}”

ถ้ามเรียงคำดูความด้วยถ้อยคำดังกล่าวนั้น
แม้จะครบประมาณผู้พิพากษาอย่างไรร้ายแรง
โดยปกติศาลจะส่งให้คู่ความตั้งข้อความตั้งกล่าว
ออก ถ้าไม่เชื่อฟังคู่ความยกยอนเกมความผิด
ฐานละเมิดอำนาจศาล.

การกล่าวกระทบกระทั่งเปรียบเปรย
กำลังเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่คู่ความต้องละเว้น ดัง
เช่นในคดีหนึ่ง ผู้ร้องชดทรัพย์ซึ่งถูกศาล
อุทธรณ์พิพากษายกคำร้องชดทรัพย์โดยศาลไม่
เชื่อว่า ผู้ร้องชดทรัพย์ซึ่งมีอายุเพียง ๑๔ ปี จะ
กันสร้างและจับจองที่พิพาทในเนื้อที่ ๖๐ ไร่
ได้ในเวลาเพียง ๒ ปี โดยไม่ปรากฏว่าผู้ร้อง
ชดทรัพย์มีฐานะร่ำรวยมาก่อนแต่อย่างไร.

ผู้ร้องชดทรัพย์ฎีกาว่า : ส่วนการทำไร
ทำสวนสำหรับผู้มีเงินทองนั้นไม่ได้ ออก
แรงทำเองเลย จะเอาแรงเขาเหมือนคนจน
ก็ไม่ได้ ต้องจ้างคนอื่นหงสนับตั้งแต่สับ-
ถางจนปลูกเสร็จ ทั้งนี้เพราะทำไม่เป็นอย่าง
หนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งทนความเหนื่อยและ
ร้อนไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านผู้พิพากษาศาล
อุทธรณ์ ซึ่งท่านไม่เคยทำไร ทำสวน หรือ
เคยทำก็ได้แต่จ้างคนอื่นทำให้ท่าน ท่านจึง
เห็นว่าต้องฐานะร่ำรวยจึงจะทำได้เพราะต้อง
ใช้เงินมาก ดังนั้นการทำไร ทำสวนสำหรับ
คนมีง่กับคนจนนั้นจะเอามาเปรียบเทียบกัน
ไม่ได้ เพราะทำไม่เหมือนกัน คนจนทำด้วย
แรงและช่วยกันทำ ส่วนคนรวยทำด้วยเงิน
คือ ใช้เงินจ้างอย่างเดียว...”

อย่างไรก็ตามในบางกรณีถือว่าแค่ข้อ
ความเหล่านั้นไม่สุภาพเลย แม้แต่เป็นข้อความ
ที่หยาบคายอย่างยิ่ง ก็ต้องกล่าวไว้ให้ปรากฏ

ในคำคู่ความ ถ้าหากเป็นประเด็นที่ศาลจะตั้ง
วินิจฉัยในคดีนั้น.

ในคดีฟ้องหย่าคดีหนึ่งมีประเด็นที่ศาล
จะตั้งวินิจฉัยว่า จำเลยประพฤติชั่วอย่างร้าย
แรงอันจะเป็นเหตุให้โจทก์ฟ้องหย่าได้หรือไม่
ข้อความที่โจทก์อ้างว่า จำเลยคำตนว่า : โศตร
อายุกหลิน ชอบมาอยู่” และเป็น “คนชิง
หมาเกิด” ย่อมต้องปรากฏอยู่ในคำฟ้องด้วย.

ในทำนองเดียวกันในคดีฟ้องเรียกทรัพย์
สินที่ให้คืนเพราะเหตุเนรคุณนั้น ข้อความที่
จำเลยคำโจทก์ผู้เป็นมารดาของตนว่า : “อแก่
เมื่อไหร่จะตาย อยู่หนักแผ่นดิน อแก่หมา ๆ
ไปให้พันบ้านกู ไปตายท่อน” เป็นประเด็น
ที่ศาลจะตั้งวินิจฉัยว่า ผรสวาทดังกล่าวเป็นส่วน
หนึ่งของการประพฤติเนรคุณต่อโจทก์
หรือไม่จึงจำเป็นต้องปรากฏในคำฟ้องด้วย.

สำหรับภาษากฎหมายบางประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำพิพากษาของศาลนั้นจะมีแค่
เพียงความสุภาพอย่างเกี่ยวหาเพียงพอไม่ ผู้-
พิพากษาจักต้องเรียงคำพิพากษาค้วยโวหารที่
เป็นทางการและสำรวมอย่างยิ่ง จะเรียงคำ
พิพากษาทมใจชอบหรือตามสำนวนในนวนิยาย
หาได้ไม่ โปรดพิจารณา อทาทร์จริง จาก
คำพิพากษาของศาลชั้นต้นฉบับหนึ่งดังต่อไปนี้:

คดีนี้โจทก์ฟ้องขอให้ศาลลงโทษจำเลย
ฐานพยายามฆ่าผู้อื่น จำเลยซึ่งเป็นหญิงให้การ

ว่า ก. ผู้เสียหายกับจำเลยรักใคร่ชอบพอกันในทางชู้สาวมาก่อนเกิดเหตุประมาณ ๓ ปีเศษ ก. ให้คำมั่นว่าจะเลี้ยงดูจำเลยเป็นภรรยา และไปมาหาสู่กันตลอดมาจนจำเลยตั้งครรภ์ได้ ๒ เดือนเศษ จึงขอร้องให้ ก. จดทะเบียนสมรสกับตน แต่ ก. ปฏิเสธไม่ยอมรับว่าจำเลยมีครรภ์กับ ก. จำเลยต่อว่าว่า ก. เป็นคนไม่มีศีลธรรม ก. แสดงอาการकुหมั่นข่มเหงหน้าใจจำเลย จำเลยบันดาลโทษะ จึงยิงชู้ ก. โดยไม่มีเจตนาจะฆ่า.

ศาลวินิจฉัยไว้ตอนหนึ่งว่า :

“ศาลได้ไต่กรวจถึงสภาพความเป็นอยู่ของจำเลยแล้ว จำเลยไม่ใช่เด็กโง่เขลา ไม่มีการศึกษาหรือมาจากแหล่งเสื่อมโทรมทางจิตใจ จำเลยมีการศึกษาจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ จากโรงเรียนมีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง มีบิดา มารดามีบ้านอยู่เป็นหลักแหล่ง ตำแหน่งการงานก็ดี และมีเงินเดือนถึงเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท แม้รถยนต์จำเลยก็ยังมีขี้นี่ แสดงให้เห็นความรู้ความสามารถ ความเฉลียวฉลาดมีใช้น้อย โฉนจำเลยจะยอมเสียตัวให้ ก. ง่ายตายโดยปราศจากความหวัง และเหตุนี้โฉนจำเลยจะพูดได้ง่าย ๆ หล่อย ๆ กับ ก. ว่าจำเลยไม่ใช่คนตื้นๆ แต่ก็ไม่เลวนัก เรื่องพรรคนี้ (การได้เสียกัน) ไม่เห็นสำคัญ ถ้อยคำของ ก. ที่บอกจำเลยว่า การแต่งงานของ ก. เป็นของสำคัญ และไม่ประสงค์จะแต่งงานกับจำเลยนั้นพิเคราะห์แล้วพิเคราะห์เล่ายังมองไม่เห็น

ว่าจะมีบรรณรสนที่นำวิญญาณชวนจำเลยให้ชื่นใจหลงใหลใฝ่พิศวาส ก. ได้ตรึงใจ วาจา เช่นนี้น่าจะมีใช้บียาวาจา อันจะพึงโน้มน้าวผูกพันตรึงจิตใจ ซึ่งผู้ฟังฟังแล้วถึงกับยอมได้เสียทางเพศโดยง่าย ถ้อยคำของ ก. จึงเป็นถ้อยคำที่เชื่อถือได้ยากเต็มที่ ก. ยังกล่าวหาในทำนองจำเลยประพฤติชั่ว เพราะมีผู้ให้เช็คเดือนละพันบาท แต่ใจทกก็มีได้ร่วมกับ ก. เสาะหาพยานมาสืบให้เห็นว่าจำเลยได้ประพฤติเช่นนั้นจริง ข้อกล่าวหาที่แม้จะมีใช้สาระสำคัญในคดี จำเลยก็ปฏิเสธยืนยันคำกันว่าเป็นเรื่องที่ ก. หาเหตุจะสลัดปิดทังไม่ต้องการจะรับเลี้ยงจำเลยเป็นภรรยา จำเลยยังมีแพทย์หญิงท. มาเบิกความสนับสนุนให้มีน้ำหนักน่ารับฟังขึ้นอีกว่า จำเลยรัก ก. ไม่เคยเห็นจำเลยไปไหนกับคนอื่น ตัวจำเลยก็ยืนยันแข็งขันว่ามีครรภ์กับ ก. เพราะฉะนั้นเห็นว่า ที่จำเลยมีครรภ์กับ ก. นั้นเป็นคำกล่าวที่มีมูลอยู่ไม่น้อยทีเดียว ...

จำเลยถูกปฏิเสธไม่รับรูปบุตร ในครรภ์มีหน้าซำยังจะให้เอาไปทำให้แท้งเป็นการข่มเหงจิตใจอย่างทารุณร้ายแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรมมาแล้ว ซ้ำมาถูกตบเข้าอีก เป็นการข่มเหงทังจิตใจ และร่างกายเป็นสองครั้งสองหนอย่างรุนแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม จำเลยกำลังมีจิตใจเป็นทุกข์เพราะมีครรภ์อยู่ และอายุขนาดจำเลยเห็นโลกมาเพียง ๒๔ ปีเท่านั้น โฉนเลยจะมีสติกำลังอดทนต่อเหตุการณ์อัน

รุนแรงและอดกลั้นโทสะไว้ได้ จำเลยยัง ก. ไป
ในขณะนั้น สมควรที่จะต้องเห็นใจจำเลยเป็น
อย่างยิ่งว่าจำเลยยังไปด้วยบันดาลโทสะ ฉะนั้น
ที่จำเลยว่ายังออกไปไม่ได้นับว่าที่ติด ๆ กัน
ในระหว่างที่ยังไม่รู้สึกราวเลย เพราะเป็นอยู่
ในมือเพียงกระดิกนิ้วนิดเดียว กระสุนปืนก็
ลั่นได้ และไม่โหมมากโกรธมากนั้นเชื่อได้ว่า
เป็นความจริง

แต่ที่จำเลยให้การแก้ว่ายิงชู้ โดย ไม่มี
เจตนาฆ่านั้น เห็นว่า ก. กับจำเลยนั่งอยู่ในรถ
ติดกัน อาวุธปืนเป็นอาวุธร้ายแรง และยิงถูก
ก. ทั้ง ๕ นัด จนจะเอาชีวิตไม่รอด ถ้าไป
โรงพยาบาลถึงข้าศึก ๑๕-๒๐ นาทีก็ต้อง
ตาย ดั่งนี้ย่อมเป็นเจตนาฆ่าอย่างแน่ชัด การ
กระทำของจำเลยต้องด้วยความผิดตามประมวล
กฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๘ ประกอบมาตรา
๘๐ ฐานพยายามฆ่าคนโดยเจตนา แต่จำเลย
กระทำในขณะที่บันดาลโทสะเพราะถูก ก. ช่ม
เหงอย่างร้ายแรง ด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม
จำเลยจึงควรได้รับความเมตตาปรานีตามกฎหมาย
อีกประการหนึ่ง ก. ได้ร้องขอต่อศาลว่า
หากจะมีทางที่จะให้ความกรุณาแก่จำเลยบ้าง
ภายในขอบเขตของกฎหมายและหลักแห่งความ
ยุติธรรมแล้ว ก. ก็ยินดีด้วย ซึ่งศาลนี้รู้สึกเห็น
ใจในความอาวรณ์ของ ก. และพร้อมที่จะใช้
ประกอบดุลพินิจในการลงโทษจำเลยตามควร
แก่กรณี นอกจากนี้ศาลยังคำนึงถึงบุตรใน
ครรภ์ของจำเลยด้วย หากว่า ก. จะมีความ

จำเป็นในทางจิตใจให้ต้องรับ โดยเปิดเผยขึ้น
มาในโอกาสใดในอนาคตแล้วว่าเป็นบุตรของ
ตน ศาลก็ไม่เห็นมีเหตุอันใดที่จะควรให้เด็กผู้
ไร้เดียงสาและไร้ความผิดนี้ต้องถือกำเนิดมา
ในท่ามกลาง ระหว่างเสียงไซ้ตรวนอันไม่เป็น
มงคลนั้นเลย แต่อย่างไรก็ดี การที่จำเลยรัก
พิสมัย ก. ด้วยอาวุธปืนเช่นนี้เป็นการกระทบ
กระเทือนจิตใจและหวาดเสียวแก่ประชาชน
ถึงจะบันดาลโทสะสักเพียงใดก็หาควรที่จะใช้
อาวุธปืนดับโทสะกันไม่

จึงพร้อมกันพิพากษาว่า จำเลยมีความ
ผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๘
ประกอบมาตรา ๘๐ และ ๗๒ ให้จำคุกจำเลย
ไว้มีกำหนด ๖ เดือน”

อันความสุภาพ ในการเรียงคำพิพากษา
นี้ ย่อมหมายความว่าถึงความสำรวม ระมัดระวัง
ละเว้น ไม่กล่าวในเรื่องที่ไม่จำเป็นแก่การวินิจฉัย
ชี้ไว้ภัย โปรตพิจารณาตัวอย่างเรื่องจริงอีก
เรื่องหนึ่ง.

จำเลยถูกฟ้องคดีละเมิดเรียกร้องค่าเสียหาย
เพราะจำเลยขับรถยนต์ชนรถของคน
ของโจทก์เสียหาย ศาลวินิจฉัยเกี่ยวกับความ
ประมาณเงินเหลือของจำเลยไว้ก่อนหนึ่งว่า :

“ถ้าหากจำเลยที่ ๑ จะใช้ความระมัด
ระวังในการขับแข่งขึ้นไป อันไม่ใช่ทางจราจร
ของตนดีแล้ว คือ ขับไปอย่างช้า ๆ และเปิดไฟ

สูงเพื่อเห็นทางข้างหน้ายิ่งขึ้นแล้ว จะไม่ชนเข้ากับรถบดถนนได้เลย แม้จะฟังเห็นรถบดถนนในระยะใกล้ ก็สามารถหยุดรถได้ทันหรือหลีกเลี่ยง นี่ถ้าเป็นคนหรือวัวควายเดินอยู่ตรงรถบดถนน จำเลยที่ ๑ ก็ต้องขับรถชนเหมือนกันอย่างไม่มีปัญหา."

ข้อความในประโยคสุดท้าย ไม่จำเป็นแก่การวินิจฉัยเรื่องนี้ การกล่าวเช่นนั้นเป็นเรื่องของการบ่นว่าที่คล้ายกับเสียสัจจำเลย ซึ่งไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง.

ท่านผู้ฟังที่เคารพตัวอย่างต่าง ๆ ที่ผมยกมาแสดงนั้นล้วนแต่เป็นเรื่องที่ไม่น่าเอาอย่างและก็มีน้อย ส่วนตัวอย่างที่คั่นนี้มีมากมาย ท่านจะหาอ่านได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาแทบทุกเรื่อง ซึ่งมีมาตรฐานสูงในคำนำภาษากฎหมายอันอาจถือเป็นแบบฉบับที่ดีได้.

ประการที่หก โวหารกฎหมายที่ดีต้องสามารถจูงใจผู้อ่าน หรือผู้ฟังให้คล้อยตามได้.

มีสุภาษิตกฎหมายโรมันอยู่บทหนึ่งว่า :
"เหตุผลในกฎหมายต้องแจ่มแจ้งดังแสงตะวัน"
เหตุผลที่แจ่มแจ้งย่อมจูงใจให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังคล้อยตามได้ สำหรับในทางกฎหมายนั้น ก็คือจะแพ้หรือชนะก็อยู่ที่เหตุผลในคดี การเรียงคำ

คู่ความอันได้แก่คำฟ้อง คำให้การ อรรถคดี และฎีกา และการเรียงคำพิพากษา นั้น ผู้เรียงจำเป็นต้องพิถีพิถันให้เหตุผลของตนแจ่มแจ้งรัดกุมถ้าเป็นปัญหาข้อเท็จจริง เหตุผลก็ต้องสอดคล้องด้วยสามัญสำนึก ถ้าเป็นปัญหาข้อกฎหมายเหตุผลก็ต้องตรงตามหลักกฎหมายด้วย มีผู้พิพากษาอาวุโสท่านหนึ่งกล่าวว่า คำพิพากษาที่คั่นนี้ต้องสามารถทำให้คู่ความทุกฝ่ายหายข้องใจ ได้ว่าเหตุใดศาลจึงตัดสินเช่นนั้น แต่ท่านผู้พิพากษาอาวุโสอีกท่านหนึ่งแนะนำที่เล่นที่จริงว่า "โวหารและเหตุผลในคำพิพากษานั้นสำคัญนัก ต้องบั่นให้ดี ขนาดให้จำเลยคิดตระวาง จำเลยก็ยังขี้ม เพราะพอใจในโวหารและเหตุผลในคำพิพากษานั้น."

ผมขอยกตัวอย่างเหตุผลที่ปรากฏในคำคู่ความมาให้ท่านผู้ฟัง ได้พิเคราะห์สัก ๕ - ๖ เรื่อง ว่าเหตุผลเหล่านั้นสามารถจูงใจให้ท่านผู้ฟังคล้อยตามได้หรือไม่?

"อันการยิงปืนนั้นตามหลักกฎหมายให้สันนิษฐานว่ามีเจตนาจะฆ่าให้ตายเสมอไป."

"ประเด็นมีว่าจำเลยขับรถยนต์ชนเด็กหญิงสุมนา ถึงแก่ความตายโดยประมาทหรือไม่ จำเลยเบิกความว่า จำเลยขับรถช้าๆ และบีบแตรแล้ว ผู้ตายวิ่งเข้ามาชนวงล้อของรถ."

จำเลยถูกฟ้องในความผิดฐานปล้นทรัพย์ จำเลยเบิกความเพื่อทำลายน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานโจทก์ปากหนึ่งว่า :

“ข้าพเจ้าเคยมีสาเหตุกับนางดอน ๆ พยานโจทก์มาก่อน เพราะก่อนเกิดเหตุ ข้าพเจ้าเคยขอแต่งงานกับนางดอน ๆ ต่อมา ข้าพเจ้าทราบว่า นางดอน ๆ ใส่ผมปลอม ข้าพเจ้าจึงไม่ยอมแต่งงานด้วย.”

โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายเพื่อละเมิด อ้างว่าจำเลยขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้โจทก์ได้รับบาดเจ็บ ต้องเย็บที่ใบหน้าเป็นจำนวนถึง ๓๔ เข็ม จำเลยยื่นอุทธรณ์ขอลดจำนวนเงินค่าเสียหายที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้โจทก์ โดยให้เหตุผลตอนหนึ่งว่า :

“ตามที่ศาลจังหวัด...ยกเอาบาดแผลที่ใบหน้าว่าต้องเย็บถึง ๓๔ เข็มขึ้นมาเป็นข้อสำคัญนั้น จำเลยขอกราบเรียนด้วยความเคารพว่า ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลนั้น โรงพยาบาล ไม่ได้คิดเอาตามจำนวนเข็มที่เย็บ...”

โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายเพื่อละเมิดจากจำเลยซึ่งเป็นเทศบาลแห่งหนึ่ง เนื่องจากโจทก์ตกสะพานของจำเลย เพราะราวสะพานหักและจำเลยละเลยไม่ซ่อมแซม จำเลยต่อสู้ว่า :

“...ราวสะพานมีไว้เพื่อเป็นที่สังเกตความกว้างของสะพาน และเพื่อความสวยงามของตัวสะพาน มิใช่มีไว้เพื่อป้องกันมิให้คนตกสะพาน...”

โจทก์ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากจำเลย เพราะจำเลยเลียนแบบเครื่องหมายการค้าของโจทก์และขอให้ศาลห้ามจำเลยใช้เครื่องหมายการค้าที่พิพาทนั้นต่อไปอีก จำเลยให้การตอนหนึ่งว่า :

“โจทก์จะกล่าวหาว่าจำเลยได้เลียนแบบเครื่องหมายการค้าของโจทก์ไม่ได้ เพราะ...ที่ตัวอักษรส่วนใหญ่เหมือนกัน ก็เนื่องจากอักษรภาษาอังกฤษมีเพียง ๒๖ ตัว อ่อมจะซ้ำกันได้ โจทก์ไม่มีสิทธิ์จะห้ามมิให้จำเลยเขียนด้วยตัวพิมพ์ใหญ่เหมือนของโจทก์ได้...สำหรับกล่องยาของโจทก์สีส้ม แต่ของจำเลยสีแสด... ฉะนั้นสาธารณชนไม่มีทางเข้าใจผิดไปได้...”

เรื่อง เหตุผลในกฎหมาย นี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่ง และโจทก์กฎหมายที่ดีต้องสามารถจูงใจผู้อ่านและผู้ฟังให้คล้อยตามให้ได้ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลในข้อเท็จจริง หรือในข้อกฎหมายดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม มีข้อยกเว้นที่สำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือ มีหลักสากลเกี่ยวกับการร่างกฎหมายอยู่หลักหนึ่งว่า ตัวบทกฎหมายเองไม่ต้องให้เหตุผลว่า เหตุใดกฎหมายจึงบัญญัติไว้เช่นนั้น เพราะตัวกฎหมายเป็นคำสั่ง เหตุใดจึงออกคำสั่งเช่นนั้น เป็นเรื่องที่ต้องอภิปรายกันให้เป็นที่ยุติในชั้นร่างกฎหมาย ไม่มีกรณีที่จะต้องย้อนมาพิจารณากันอีกว่าสมควรมีกฎหมายบทนั้น ๆ หรือไม่

นับตั้งแต่ประเทศไทยได้ปฏิรูประบบกฎหมายของไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เป็นต้นมา ตัวบทกฎหมายของเราทั้งชั้นโดยไม่ให้เหตุผลหรือคำอธิบายไว้ในตัวบทนั้น ๆ ด้วยว่า เหตุใดจึงตรากฎหมายเช่นนั้น ส่วนกฎหมายไทยในครั้งโบราณนั้น มักจะให้เหตุผลไว้ในตัวบทกฎหมายอย่างแจ่มชัดว่าเหตุใดจึงตรากฎหมายไว้เช่นนั้น ตัวอย่างเช่น :

กฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๖๗ ในกฎหมายตราสามดวง บัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาตให้ผัวเมียหย่าขาดจากกันได้ไว้ว่า :

“๖๗ มาตราหนึ่ง ภริยาสามีมิชอบเนื้อพียงใจกัน เขาจะหย่ากันใช้ตามน้ำใจเขา เหตุว่าเขาทั้งสองนั้นสิ้นบุญกันแล้ว จะจำใจให้อยู่ด้วยกันนั้นมิได้.”

พระไอยการลักษณะมรดก ในกฎหมายตราสามดวง กล่าวถึงมรดกที่มิให้ทายาทรับมรดกของเจ้ามรดกไว้ในบทที่ ๒๙ ว่า :

“๒๙ มาตราหนึ่ง ญาติผู้ใดบวชใช้แลลูกหลานญาติพี่น้องผู้ใช้นั้นอยู่บ้านเดียวกันก็ดี อยู่ต่างบ้านในแขวงจังหวัดเข้มาก็ดี แลมันมิได้รักษาใช้ปลงศพก็ดี แลไปรักษาใช้มิได้ปลงศพก็ดี แลได้แต่ปลงศพมิได้รักษาใช้ก็ดี ท่านว่าอย่าให้มันได้ส่วนแบ่งบั้นเลย เหตุว่ามันมิ

ได้อยู่ช่วยรักษาใช้ปลงศพโดยสุจริต คิดแต่จะเอาทรัพย์สินมรดกของผู้มรณภาพนั้นถ่ายเดียว”.

มีข้อที่นำศึกษาประกอบด้วยอีกข้อหนึ่งคือ ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นรัชสมัยที่ทรงตราบทกฎหมายออกใช้บังคับมากที่สุดสมัยหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงตราพระราชบัญญัติขึ้นฉบับหนึ่งเพิ่มเติม กฎหมายลักษณะผัวเมียในกฎหมายตราสามดวงในเรื่องสามีใช้งานภรรยาหนักเหมือนไม่ใช่ภรรยาว่า แม้จะเป็นภรรยาประเภท “ภรรยาทาส” สามีก็ไม่อาจฟ้องร้องเรื่องภรรมามีชู้ได้ซึ่งเรื่องนี้ปรากฏข้อความตอนหนึ่งในพระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า :

....“อี่เขี้ยวทาส ภริยาหลวงอุดมจินดาเลี้ยงไม่เป็นธรรมฉนเมีย ใช้ให้อี่เขี้ยวไปจ้างชนเข้าฉางเหมือนเอาดอกเบ็ชร์ขายวัน อี่เขี้ยวไปจ้างชนข้าว นายบุญรอด เสียเงินสี่ลึง อี่เขี้ยวให้นายบุญรอด ทำชู้ถึงชั่วเรา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งแก่ลูกขุนศาลหลวงว่าแต่นั้นสืบไปเมื่อน้ำ ถ้ามีผู้ใดมาร้องฟ้องว่าชายทำชู้ด้วยทาสภรรยา ให้ชักใช้สี่บสานออกให้แจ้ง ถ้าได้ความเป็นเหมือนอี่เขี้ยวดังนี้ อย่าให้ลูกขุนในศาลหลวงรับฟ้องผู้นั้นไว้พิจารณาเป็นอันขาดทีเดียว”

* พระเจ้าฟ้าเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, เล็กเซอร์กฎหมายที่ดินและกฎหมายผัวเมีย, จัดพิมพ์โดยกรุงเทพบรรณาการ พ.ศ. ๒๔๖๘, หน้า ๕๘-๑๐๐.

ท่านผู้ฟังที่เคารพ ผมได้เล่าให้ฟังแล้ว
ว่า โวหารกฎหมายที่คืบหน้าจะต้องมีคุณลักษณะ
ครบหกประการดังกล่าว.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ต่อไปผมใคร่จะกล่าวถึง พจนานุกรม
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งมีใช้แต่เป็น
“คัมภีร์” ของภาษาไทยโดยเฉพาะเท่านั้น หาก
แต่เป็นหลักฐานอ้างอิงสำคัญของวงการกฎหมาย
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ต้องแปลความ
หมายของถ้อยคำธรรมดาในภาษาไทย ศาลฎีกา
มักจะอ้างอิงคำนิยามถ้อยคำเหล่านั้นที่ปรากฏ
ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเสมอ.

เมื่อกล่าวถึงเรื่องพจนานุกรมฉบับราช-
บัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ผมก็ใคร่ขอถือ
โอกาสนี้ขอพระคุณราชบัณฑิตยสถาน สอง
ประการด้วยกัน คือ: ประการแรก ผมขอขอบ
พระคุณราชบัณฑิตยสถานที่ได้เร่งรัดเรียบเรียง
พจนานุกรม ฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๕ นั้นขึ้นอย่าง
เรียบร้อย และรวดเร็วตามที่รัฐบาลของผมร้อง
ขอ ดังปรากฏรายละเอียดในเรื่องนี้ในคำนำ
พจนานุกรมฉบับนี้อยู่แล้ว และประการที่สอง
ทางราชบัณฑิตยสถานก็ได้กรุณาพิจารณาข้อ
เสนอเกี่ยวกับการปรับปรุงพจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่ผมได้กล่าว
ไว้ในหนังสือ “ภาษากฎหมายไทย” ทุกข้อ.

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าการปรับปรุง
พจนานุกรมฉบับนี้ ในระหว่าง ปี ๒๕๒๐ ถึง
๒๕๒๕ นั้นเป็นการปรับปรุงครั้งใหญ่ที่ได้ผล
ก็เกินความคาดหมาย อย่างไรก็ตามผมเองก็
ใคร่ขอเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงพจนานุกรม
ฉบับนี้สำหรับการพิมพ์ครั้งต่อไป โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องภาษากฎหมายบางประการ
ไว้ ณ ที่นี้ด้วย คือ :

ก. ในเรื่องเกี่ยวกับความหมายของ-
ศัพท์กฎหมาย บางคำที่ปรากฏในพจนานุกรม
ฉบับนี้ ยังคลาดเคลื่อนต่อความหมายในทาง
กฎหมายอยู่ เช่น คำว่า “ซื้อขายเสร็จเด็ดขาด”
พจนานุกรมฉบับนี้อธิบายว่า: “สัญญาซื้อขาย
ซึ่งผู้ซื้อมอบเงิน และผู้ขายตกลงขายทรัพย์สิน
สินกันโดยชำระราคาเสร็จเด็ดขาด และส่ง
มอบทรัพย์สินให้ผู้ซื้อ” ซึ่งตามกฎหมายไทย
ขณะนั้นการซื้อขายเสร็จเด็ดขาดนี้ หมายถึงการ
ซื้อขายโดยตกลงให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่
ซื้อขายผ่านมือจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อเท่านั้น ส่วน
การชำระราคาก็ การส่งมอบก็ อาจจะกระทำ
ภายหลังก็ได้ เช่น ผ่อนชำระราคาเป็นงวดๆ.

คำว่า “วิ่งราว” พจนานุกรมฉบับนี้
ให้คำนิยามไว้ว่า “แย่งเอาสิ่งของแล้ววิ่งหนี
ไป” แต่ตามนัยของภาษากฎหมาย คำนี้มี
ความหมายถึง “การลักทรัพย์โดยฉกฉวยเอา

ซึ่งหน้า”^๑” จริงอยู่ที่การวิงวอนตามปกติ ฉกฉวยทรัพย์แล้วผู้ลักทรัพย์ก็วิ่งหนีแต่ศาลฎีกาก็ความไว้แล้วว่า แม้ผู้ลักทรัพย์ไม่ได้วิ่ง แต่เดินไปเฉยๆ ก็เป็นวิงวอนเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะศัพท์กฎหมายคำนี้เป็นศัพท์ที่มีความหมายจำเพาะ (a term of art) ในคดีนั้นจำเลยเมาสุราอยู่แล้วมาขอซื้อสุราจากโจทก์เจ้าของร้านสุราอีก โจทก์ก็ไม่ยอมขายให้ จำเลยตรงเข้าหยิบขวดเหล้าหนีบรักแร้เดินออกจากร้านขายสุราของโจทก์ไป ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิดฐานวิงวอน^๒ .

คำว่า “ขี้ต” พจนานุกรมฉบับนี้ให้ความหมายธรรมคา และมีได้ให้ความหมายของคำนี้ในฐานะเป็นศัพท์กฎหมายไว้ด้วย “การขี้ต” เมื่อเป็นศัพท์กฎหมายหมายถึง การเอาทรัพย์มาไว้ในความดูแลรักษาของเจ้าพนักงาน หนึ่งคำว่า “การอายัด” ก็เป็นศัพท์กฎหมายหมายความถึงการส่งบุคคลที่สามหรือบุคคลภายนอกมิให้ทำการโอน หรือชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ในคดี” แต่ในพจนานุกรมให้ความหมายรวมคำของคำนี้ไว้ว่า “มอบหมายให้รักษาหรือถักไว้ก่อน” ศัพท์กฎหมายทั้งสองคำนี้น่าจะเรียบเรียงไว้ในพจนานุกรมฉบับนี้ด้วย.

ข. คำว่า “อคติ” พจนานุกรมฉบับนี้ให้คำนิยามไว้ว่า ความลำเอียง มี ๔ อย่าง คือ ฉันทาคติ – ลำเอียงเพราะรัก, โทสาคติ – ลำเอียงเพราะโกรธ, ภัยาคติ – ลำเอียงเพราะกลัว, โมหาคติ – ลำเอียงเพราะเซลา แต่คำเดียวกันนี้กฎหมายตราสามดวง ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายของแผ่นดินมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่หนึ่งจนถึงรัชกาลที่ห้า และบางส่วนก็ยังใช้เป็นกฎหมายอยู่จนบัดนี้ ให้ความหมายของคำนี้ในหลักอื่นทภาษาว่า :

“...ฉนทา โทสา ภัยา โมหา เหตุโลก โกรธ กลัว หลง...” และอีกตอนหนึ่งกล่าวถึง “ฉันทาคติ” ว่า คือ “ให้ทำจิตรให้นิราศขาดจากโลก อย่าได้เห็นแก่ลาภะ โลกามิส สันจาง สันบน.”

จึงทำให้เกิดความสับสนเห็นว่า “ฉันทาคติ” นี้หมายถึง “ลำเอียงเพราะรัก” หรือ “ลำเอียงเพราะโลก” หรือหมายความถึงทั้งสองอย่าง? พจนานุกรมน่าจะให้ความกระจ่างในเรื่องนี้ด้วย.

คำว่า “โมหาคติ” ที่พจนานุกรมแปลว่า “ลำเอียงเพราะเซลา” แต่กฎหมายตราสามดวงแปลว่า “หลง” นั้น พอเข้าใจได้ เพราะคำว่า โมห, โมหา พจนานุกรมให้คำ

^๑ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๓๖.

^๒ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๕/๒๕๐๓.

^๓ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๗/๒๕๕๐.

แปลไว้แล้วว่า “ความหลง, ความเขลา, ความโง่.”

ค. การเก็บคำใหม่ที่ใช้กันเป็นที่ยึดในภาษาไทยแล้วมารวบรวมไว้ในพจนานุกรมฉบับนี้ เป็นสิ่งที่พึงกระทำอย่างยิ่ง โดยเฉพาะศัพท์ที่ใช้ในฉบับกฎหมาย ซึ่งแปลมาจากภาษาต่างประเทศ จะกล่าวว่าศัพท์เหล่านี้ “ไม่ยุติ” ก็คงไม่ถนัด เพราะเป็นศัพท์ที่ใช้ในฉบับกฎหมาย ซึ่งถือว่าทุกคนต้องรู้ เช่น ในพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ และกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการกองทัพเรือ กองบัญชาการทหารสูงสุดกระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๒๗ ในมาตรา ๔ มีคำว่า “หลักนิยม” ผมแน่ใจว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิชาการทหารโดยเฉพาะคงจะไม่มีทางทราบได้เลยว่า “หลักนิยม” นี้คืออะไร ผมเองโทรศัพท์ไปถามเพื่อนผมที่กองทัพเรือ ก็ได้ความว่า คำว่า “หลักนิยม” นี้แปลมาจากศัพท์ในภาษาอังกฤษ ว่า “doctrine” ซึ่งในทางวิชาการของทหารเรือหมายความถึง “หลักปฏิบัติที่ทหารเรือทุกคนต้องปฏิบัติตาม” เพื่อนผมยกตัวอย่างประกอบว่า เรือรบกำลังแล่นอยู่ในทะเลหลวง มีคนหกจากเรือทางกราบขวาซึ่งที่ทหารเรือต้องปฏิบัติทันที คือ หยัดเดินเครื่อง และหักหางเสือเรือไปทางขวาสุดทันที ถ้าหากคนตกจากเรือทางกราบซ้าย ก็หักหางเสือเรือ

ไปทางซ้ายสุด เหตุที่หักขวาก็เพื่อให้เรือแล่นออกห่างจากคนตกน้ำ และจะได้รับลงไปช่วยคนตกน้ำขึ้นมาบนเรือได้ ถ้าหากคนตกเรือทางกราบขวา แล้วหักหางเสือเรือไปทางซ้าย คนตกน้ำอาจตกเข้าไปอยู่ในท้องเรือ และอาจถูกใบพัดเรือก็ได้ เรื่องนี้ได้แจ้งอีกว่า ศัพท์ใดก็ตามเมื่อปรากฏอยู่ในฉบับกฎหมายแล้ว ก็ควรจะต้องปรากฏในพจนานุกรมฉบับนี้ด้วย ในฐานะที่เป็น “คำที่ใช้กันเป็นที่ยึดในภาษาไทยแล้ว” ทางราชบัณฑิตยสถานจึงสมควรติดตามการออกกฎหมายทุกฉบับ เพื่อรวบรวมคำใหม่ ๆ ไว้ในพจนานุกรมฉบับนี้ในการพิมพ์ครั้งต่อ ๆ ไปด้วย มิฉะนั้นบุคคลทั่วไปที่สนใจหรือแม้แต่แก่นักอักษรศาสตร์ หรือนักกฎหมายเองก็อาจจะไม่ทราบความหมายอันแท้จริงของคำเหล่านั้นก็เป็นได้.

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขพจนานุกรมฉบับนี้ในคำอื่น ๆ ยังมีอีกมาก ผมขอสงวนไว้เสนอในโอกาสอันควรต่อไป.

การใช้เครื่องหมายวรรคตอนในกฎหมาย

เรื่องที่พึงพิจารณาอีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับภาษากฎหมายไทยก็คือ สมควรจะมี การใช้เครื่องหมายวรรคตอนในฉบับกฎหมายหรือไม่?

เรื่องนี้อาจจะต้องมีการถกเถียงกันอีกนาน และก็คงจะหาข้อยุติเป็นเอกฉันท์ไม่ได้

สำหรับผมเอง ผมเห็นว่าสมควรใช้ เพราะจะทำให้ข้อความในคัมภีร์ทฎหมายชัดเจนขึ้น เช่น :

ณ ทางหลวงสายหนึ่ง ตรงที่มีสะพาน เบี่ยงเพื่อทำสะพานถาวร มีป้ายว่า :

“ขับช้า ๆ อันตราย”

ดังนั้นจะให้ขับช้าหรือขับเร็ว ถ้าหากมี จุลภาคข้างท้ายคำว่า “ขับช้า ๆ” หรือแยกออกเป็นสองบรรทัดก็จะชัดเจน.

หรือเช่น :

“ให้จำคุกจำเลยที่ ๑๑๒ ปี” จะหมายความว่า จำคุกจำเลยที่ ๑ ๑๒ ปี หรือจำคุก จำเลยที่ ๑๑ ๒ ปี? ถ้าใช้จุลภาค ความจะไม่ เกิดอึดอัด.

อีกตัวอย่างหนึ่ง “ที่ดินแปลงพิพาท นายสาและผู้ใหญ่บ้านครอบครอง” ดูเสมือน สองคนครอบครองแต่ความจริงคนเดียว คือ นายสาและ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ถ้ามีจุลภาค หรือไปยาลข้างท้าย นายสาและ ความจะชัดเจนขึ้นเอง.

“ผู้ตายมีภริยาก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕๒ คน”

ผู้อ่านอาจจนคิดว่า มีภริยา ๕๒ คน.

“ผู้ร้องไม่ได้อยู่ที่พิพาทนาน ๆ จะมา บ้านจำเลยชั่วคราว”

ตามอุทาหรณ์ที่ยกมาแสดงนี้ หากมีการ ใช้เครื่องหมายวรรคตอนจะช่วยให้เข้าใจแจ่ม-

แจ้งขึ้น อย่างไรก็ตามการใช้เครื่องหมาย วรรคตอนในคัมภีร์ทฎหมาย หากไม่มีหลัก-เกณฑ์การใช้ที่แน่นอน ก็อาจจะมีปัญหาตาม มาและอาจยุ่งยากมากกว่าที่จะไม่ใช้เครื่องหมาย วรรคตอนเลยเสียอีก จึงควรใช้โดยกำหนดให้อยู่ภายในเงื่อนไขบางประการ คือ ประการแรก ต้องกำหนดให้แน่นอนว่า เครื่องหมายวรรคตอนที่จะใช้มีอะไรบ้าง และเครื่องหมายใดใช้ในโอกาสใดบ้าง เช่น จุลภาค ใช้เมื่อใด มหัพภาค ใช้ในกรณีใด ประการที่สองไม่ควรถือเครื่องหมายวรรคตอนเป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์ทฎหมาย แม้จะมีการใช้เครื่องหมาย เหล่านี้ก็ตาม นี่เป็นหลักการที่ความของกฎ-หมายอังกฤษแท้ ๆ เพื่อป้องกันการสับสนขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง โดยเฉพาะในกรณีที่มีการตรวจ พิสูจน์อักษรผิดพลาด.

เรื่องสุดท้ายที่ผมใคร่ขอกล่าวเกี่ยวกับ ภาษากฎหมายไทยก็คือ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ภาษากฎหมาย เป็นเรื่องสำคัญของวิชา ชีพกฎหมาย ภาษากฎหมายเป็นเครื่องมือทำมาหากินของนักกฎหมายโดยเฉพาะจึงสมควร ได้ รับความสนใจจากนักกฎหมายโดยทั่วไป และ สำหรับบุคคลทั่วไปก็มีสุภาษิต-กฎหมายอยู่ แล้วว่า: “ความรู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว” และการที่จะรู้กฎหมายได้ก็ต้องรู้ภาษากฎหมาย ด้วย หัวใจของคัมภีร์ทฎหมายก็อยู่ที่ความแน-

นอนของความหมายของตัวบทกฎหมายนั้น ๆ หากมีความกำกวมในตัวบทกฎหมายก็ต้องมีการตีความกฎหมายว่าบทกฎหมายหรือเอกสารเกี่ยวกับกฎหมายนั้นมีความหมายอย่างไร ทั้งเรื่องภาษากฎหมาย การใช้ภาษากฎหมาย และการตีความกฎหมายนี้ สมควรได้รับการพัฒนาและค้นคว้าเพิ่มเติมมากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้^{๕๘}นอกมากทีเดียว.

ท่านผู้ฟังที่เคารพ ตอนนี้เป็นเวลาพักเพื่อ
รับประทานน้ำชา ๒๐ นาที ครับ
(พัก ๒๐ นาที)

ปัญหาภาคปฏิบัติเกี่ยวกับการตีความกฎหมาย

ท่านผู้ฟังที่เคารพ :

ท่านผู้ฟังได้ฟังการบรรยายเรื่องภาษากฎหมายกับความกำกวมและการแสวงหาความจริงจากภาษากฎหมายแล้ว ต่อไปนี้เป็นปัญหาภาคปฏิบัติ ท่านคงจะเห็นด้วยกับผมว่า การเรียนว่ายนับหนักก็ดี การอ่านแต่ตำราวิชาครูแต่ไม่เคยสอนก็ดี เกือบจะเรียกได้ว่ามีประโยชน์น้อยเต็มที่ ในทางกฎหมายก็เหมือนกัน ถ้าไม่มีโอกาสได้ปฏิบัติด้วยตนเอง หากแต่เรียนภาคทฤษฎีจากตำรากฎหมาย หรือจากการบรรยายเท่านั้นก็ได้ประโยชน์น้อยเต็มที่ตักกัน ดังนั้นเพื่อความเข้าใจอันดีของท่านผู้ฟัง ผมขอเชิญท่านผู้ฟังทุกท่านเป็นผู้พิพากษาชั้นบัลลังก์ศาลจำลองกับผม

ทดลองตีความกฎหมายจากคดีจริง ๆ ดูบ้างว่า เมื่อคดีเหล่านี้ขึ้นมาหาท่าน ท่านจะตัดสินอย่างไร ผมเองจะเส้ให้ท่านฟังก่อนว่า ตัวบทกฎหมายในเรื่องนี้มีประการใด และเมื่อท่านตัดสินแล้ว ผมจะได้เฉลยให้ท่านทราบว่า ศาลฎีกาเคยตัดสินคดีเหล่านี้ไว้อย่างไร.

คดีหนึ่ง

ปัญหา: โจทก์ฟ้องจำเลยว่า จำเลยชกโจทก์ฟันหักไปสามซี่ ขอให้ศาลลงโทษจำเลยฐานทำร้ายร่างกายเป็นอันตรายสาหัส ศาลจะลงโทษจำเลยตามฟ้องโจทก์ได้หรือไม่?

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง: ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๗ (๓)

อันตรายสาหัส หมายความว่าถึง

“เสียแขน ขา มือ เท้า นิ้ว หรืออวัยวะอื่นใด.”

ข้อพิจารณาประกอบ: ปัญหาในทางอรรถคดีที่ขึ้นสู่ศาลยุติธรรมมีสองประเภท คือ :

ปัญหาข้อเท็จจริง หมายถึงปัญหาที่เกี่ยวกับพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในคดีและปัญหาที่เกี่ยวกับเรื่องที่ใช้ดุลพินิจตามสมควรแก่รูปคดี.

ปัญหาข้อกฎหมาย หมายถึงปัญหาเกี่ยวกับการตีความกฎหมาย คือความคำพิพากษา คำคู่

ความสัญญา และเอกสาร และปัญหาเกี่ยวกับการปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง.

ดังนั้นย่อมเห็นได้ว่าเรื่องใดก็ตามที่ศาลต้องฟังพยานหลักฐานก่อนว่าเรื่องจริง ๆ เกิดขึ้นอย่างไรนั้น เป็นปัญหาข้อเท็จจริง เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้เป็นยุติแล้วจะปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงนั้นอย่างไรเป็นปัญหาข้อกฎหมาย.

ปัญหาข้อเท็จจริงแตกต่างกับปัญหาข้อกฎหมายหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิธีการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงอยู่ที่เหตุผลธรรมดาว่าน่าเชื่อถือพยานฝ่ายใดหรือไม่ เพียงใด และเพราะเหตุใด ส่วนปัญหาข้อกฎหมายนั้นเป็นเรื่องของการปรับบทกฎหมายและการตีความกฎหมาย ถ้าหากไม่อาจปรับบทกฎหมายเข้ากับปัญหานั้น ๆ ได้.

ตามปัญหานี้เหมือนกันกับปัญหาในการสอบไล่วิชากฎหมายทั่วไป ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในปัญหาต้องถือว่ายุติคามนี้ ไม่ต้องสงสัยกันอีก เช่นกรณีนี้ไม่ต้องสงสัยอีกว่า โจทก์พินหักแน่หรือ และหักสามซีแน่หรือ ดังนั้นตามปัญหานี้ ก็ควรพิเคราะห์ว่า การที่พินหักสามซีนี้เป็น "อันตรายสาหัส" ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๕๗ (๓) ที่ว่า "เสีย แขน ขา มือ เท้า นิ้ว หรืออวัยวะอื่นใด" หรือไม่? ถ้าหากถือได้ว่าเป็น "อันตรายสาหัส" โทษ

ที่จำเลยจะได้รับย่อมหนักกว่าทำร้ายร่างกายธรรมดา กล่าวคือ จำเลยอาจต้องโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสิบปี.

ท่านผู้ฟังท่านใดจะซักถามหรือแสดงความกึกเห็นประการใดโปรดเชิญได้ตามอัธยาศัยครับ.

รองศาสตราจารย์ วิมลศิริ ชำนาญเวช: ระหว่างที่นิติกำลังคดีปัญหานี้ คดีนั้นอยากขอทราบข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย คือ ฟันที่หักนั้นเป็นฟันน้ำนม ฟันแท้ หรือฟันปลอมคะ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลฎีกาที่นำมาตั้งเป็นปัญหาคดีนี้ เป็นฟันแท้ครับ.

ผู้ฟัง : อย่างไรถึงจะเรียกว่า "อวัยวะ" คะ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : เป็นคำถามที่ดีครับ ตามปกติ ถ้าเป็นศัพท์ที่ใช้ในกฎหมาย และมีคำนิยามไว้ในกฎหมาย ศาลย่อมจะต้องถือตามคำนิยามนั้น แต่ถ้าคำคำนั้นเป็นคำสามัญ เช่น คำว่า "อวัยวะ" นี้ ศาลก็ถือความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งถ้าผมจำไม่ผิด "อวัยวะ" ก็ได้แก่ส่วนหนึ่งของร่างกาย.

ผู้ฟัง : ที่ว่าฟันหักสามซีนี้เป็นฟันที่อยู่ข้างล่าง ข้างบน หรือส่วนใดของปากคะ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : ตามข้อเท็จจริงในคดีนี้ เป็นพยานด้านหน้าทั้งสามซี.

รองศาสตราจารย์ วิมลศิริ ชำนาญเวช : อาจารย์คะ ถ้ายังเชิญเป็นพยานแก่คนแก่ ๆ ที่มันโยกอยู่แล้ว ถึงอย่างไร ๆ เสีย โคนอะไร เข้าเบา ๆ ก็หักแล้ว จะเอาผิดกับจำเลยถึงขนาด ทำ อันตรายสาหัส เสียวีระคะ ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : ข้อข้อใจของท่านอาจารย์วิมลศิริ นั้น่าพิเคราะห์มากเหมือนกัน แต่ตามหลักกฎหมายนั้น ศาลไม่พิจารณาในแง่พยานโยกอยู่แล้วหรือไม่ ลงชกผู้อื่นจนพินหัก ก็เป็นผู้ผิดแล้ว ซึ่งถ้ามองอีกแง่ ชกแรงเท่ากัน ผู้ถูกชกหนึ่งอาจไม่รู้สึกระคายสะเทือนเลย แต่อีกผู้หนึ่งอาจสลบหรือถึงตายก็เป็นได้ กฎหมายถือว่าต้องเอาผลที่เกิดกับผู้เสียหายนั้นเองจริง ๆ เป็นข้อวินิจฉัย มิใช่ถือกันว่าถ้าชกรุนแรงเท่านี้บุคคลอื่น จะเจ็บแค่ไหล่เป็นสำคัญ สรุปแล้วพินโจทก์จะโยก จะมุ จะกลอนอยู่ก่อนแล้วหรือไม่ไม่สำคัญครับ.

ผมเห็นว่าที่ท่านผู้ฟังแต่ละท่านถามมาเป็นเรื่องที่น่าซักถามอย่างยิ่งทุกข้อ แต่ท่านอาจจะยังไม่เห็นแนวทางของการวินิจฉัยของศาล ยังคงมีตนแปลกันอยู่ ผมคิดว่าคดีแรกนี้ผมควรจะเฉลยปัญหาเสียก่อนเลยว่าศาลฎีกา วินิจฉัยว่าอย่างไร.

เรื่องนี้มิใช่ง่าย อย่างว่าแต่พวกเราชาวบ้านเลยครบบ่ถึงงน แม้แต่ศาลฎีกาก็งน และต้องนำเข้าคดีในในที่ประชุมใหญ่ว่า จะถือว่าเป็น "อันตรายสาหัส" หรือไม่ เพราะพินนี้จะถือว่าเป็น "อวัยวะ" ตาม มาตรา ๒๕๗ (๓) นี้หรือไม่ ?

เราลองมาคิดกันดูง่าย ๆ โจทก์จำเลยต่อสู้กัน จึกผมหลุดมากกระจุกหนึ่งก็ตั้งถือว่าเสียอวัยวะเหมือนกัน หรือช่วน หรือหยิกกัน จนเล็บถลอก เล็บก็เป็น "อวัยวะ" เหมือนกันการสูญเสียผมกระจุกหนึ่งกับเล็บถลอก ๑ เล็บ อย่างนี้จะเป็นการร้ายร่างกายเป็น "อันตรายถึงสาหัส" หรือไม่ ? ถ้าถือว่าเป็น มีเหตุผลอย่างไร ? ถ้าถือว่าไม่เป็น มีเหตุผลอย่างไร ?

มีหลักกฎหมายในการตีความข้อหนึ่งว่า : ข้อความทั่วไปที่อยู่ท้ายคำอื่น ต้องหมายความว่า เป็นข้อความที่มีความหมายในทำนองเดียวกันกับเรื่องที่อยู่ก่อนนั้น เว้นแต่จะมกลอยคำให้เห็นเป็นอย่างอื่น (หลักกฎหมายโรมันเรียกว่า : *ejusdem generis* : Of the same kind or nature).

ศาลฎีกาวินิจฉัยคดีนี้โดยที่ประชุมใหญ่ว่า พินทั้งหมดในปากกรวมกันก็เป็นอวัยวะส่วนสำคัญ ถ้าพินหักไปหลายซี เป็นเหตุให้ส่วนที่เหลืออยู่ใช้การไม่ได้ตามสภาพของพิน เช่น เคี้ยวอาหารไม่ได้ไปแถบหนึ่งก็ถือว่าเป็นการ

เสียอวัยวะสำคัญ อันเป็นอันตรายสาหัส เพียงแต่ได้ความว่าฟันแท้ด้านบนหักไปสามซี่จะถือว่าเป็นการเสียอวัยวะส่วนสำคัญยังมีได้ เว้นแต่โจทก์จะนำสืบให้เห็นว่า เมื่อถูกทำร้ายแล้ว ผู้เสียหายใช้ฟันที่เหลืออยู่เคี้ยวอาหารไม่ได้ตามนัยดังกล่าวข้างต้น^๑.

ในแง่ของผลทางคำพิพากษานั้น ผมเห็นพ้องด้วยกับมติของที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา แต่ในแง่ของเหตุผลของการตีความคำว่า “อวัยวะ” ตามมาตรา ๒๕๗ (๓) แห่งประมวลกฎหมายอาญานั้น ด้วยความเคารพอย่างสูงต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ผมเห็นว่ายังไม่ชัดเจนนัก โดยเฉพาะในเมื่อถ้อยคำในทวิบทก็ไม่มีข้อความว่า “อวัยวะ” นี้ต้องเป็นอวัยวะสำคัญอยู่ด้วย ตรงกันข้าม ถ้าศาลฎีกาอ้างหลักการตีความกฎหมายที่ผมอ้างถึงข้างต้น เหตุผลในคำพิพากษาจะชัดเจนและรัดกุมขึ้น กล่าวคือข้อความทั่วไปที่อยู่ท้ายคำอื่น ต้องหมายความว่า เป็นข้อความที่มีความหมายในทำนองเดียวกันกับเรื่องที่ระบุไว้ก่อนนั้น ดังนั้นคำว่า “อวัยวะ” ตามวงเล็บนี้ต้องหมายถึงอวัยวะที่มีความสำคัญเท่าเทียมกับแขน ขา มือ เท้า และนิ้วมิใช่อวัยวะส่วนใดก็ได้.

ผู้ฟัง: อาจารย์คะ ถ้าบังเอิญโจทก์ก็มีฟันเหลือเพียง ๓ ซี่เท่านั้น เมื่อถูกชกก็ไม่มี

เหลือเลยและเคี้ยวอาหารไม่ได้ด้วย จะถือว่าเป็นอันตรายสาหัส หรือไม่ ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร: ถ้าถือตามเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกานี้ก็น่าจะเป็น.

ผู้ฟัง: ถ้าบังเอิญโจทก์เป็นนางสาวไทย ถูกชกฟันหักแค่ซี่เดียวหรือสองซี่ก็น่าจะเสียหายมากนะคะ ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร: กราบ มีบทบัญญัติอีกบทหนึ่ง คือ มาตรา ๒๕๗ (๔) ประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า ถ้า “หน้าเสียโฉมอย่างติดตัว” ก็ถือเป็น “อันตรายสาหัส” ได้เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของโจทก์ต้องสืบให้ศาลเห็นชัดเจนว่าโจทก์หน้าเสียโฉมอย่างติดตัวซึ่งคงจะยากสักหน่อย เพราะเดี๋ยวนี้ใส่ฟันปลอมแล้วอาจสวยกว่าฟันแท้ด้วยซ้ำไป แม้จะเป็นนางสาวไทยก็เถอะ.

ผู้ฟัง: ตามที่ศาลฎีกาตัดสินนี้ยอมไม่แน่ใจไหมคะว่าต้อง ฟันหักเท่านั้นซี่ เท่านั้น ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร: ถูกต้องครับ ท่านพิจารณาฟังทั้งปากรวมกัน ถ้าใช้การไม่ได้ตามสภาพของฟัน เช่น เคี้ยวอาหารไม่ได้ไปแถบหนึ่งก็เป็น “อันตรายสาหัส” มีอยู่อีกคดีหนึ่ง โจทก์ถูกชกฟันหน้าแต่เป็นฟันข้างล่างหักไปสี่ซี่ ท่านก็บอกว่ายังกะเดียวได้อยู่ จึงไม่เป็นอันตราย

^๑ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๓๐/๒๕๐๕.

สาเหตุ ผมเองก็ยังไม่สงสัยอยู่เหมือนกันนะครับว่า ถ้าท่านเคยโดนชกเข้าเองมาก่อน ท่านจะวินิจฉัยเช่นนี้หรือไม่.

ผู้ฟัง : อาจารย์ทางภาษากล่าวว่า การที่เสียฟันไปสามซี่ หรือสี่ซี่ ความสามารถในการพูดก็น้อยลงไปมากทีเดียว ดังนั้นจะลงโทษจำเลยฐานทำร้ายร่างกายเป็น “อันตรายสาหัส” ได้ไหมคะ ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : ถ้าจะถือเรื่องนี้เป็น “อันตรายสาหัส” ก็จะต้องบัญญัติไว้หรือวรรคหนึ่งในมาตรา ๒๕๗ เกี่ยวกับเรื่อง “การเสียความสามารถในการใช้ภาษา” มิฉะนั้นจะเอาผิดกับจำเลยเพราะเหตุนี้ไม่ได้ กฎหมายที่มีโทษทางอาญาต้องระบุประเภทความผิดไว้โดยชัดแจ้ง การตีความกฎหมายอาญาก็ต้องตีความโดยเคร่งครัดเหมือนกัน.

รองศาสตราจารย์ วิมลศิริ ชำนาญเวช : ถ้าหากโจทก์ถูกฟันนิ้วก้อยขาดไปทั้งนิ้ว ก็เป็น “อันตรายสาหัส” ตามมาตรา ๒๕๗ (๓) แต่การเสียปลายนิ้วก้อยไปนิ้วเดียว ส่วนอีกเก้านิ้วก็ยังทำงานได้เหมือนกันกับฟันที่เสียไปสามซี่ ฟันที่เหลือก็ทำงานได้ ดังนั้นคิดจึงไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ที่คงหลักวินิจฉัยว่าเป็น “อันตรายสาหัส” หรือไม่ ต้องดูว่าฟันที่เหลือ ทำงานได้หรือไม่.

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : เรื่องของฟันกับเรื่องของนิ้ว ตามมาตรา ๒๕๗ (๓) นี้แตกต่างกันเพราะตามมาตรา ๒๕๗ (๓) เรื่องของ “นิ้ว” ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนไม่ต้องตีความ ลงเสียนิ้วก็ต้องถือเป็น “อันตรายสาหัส” แล้ว แต่เรื่องฟันไม่มีบัญญัติไว้เช่นนั้น จึงต้องไปจัดเข้าประเภท “อวัยวะ” ถ้าไม่ตีความอย่างที่ศาลฎีกาว่า ก็จะยุ่งยากเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างที่ผมยกตัวอย่างไว้แต่แรก เรื่องเสียผมไปกระจุกหนึ่ง เล็บถูดไปเล็บหนึ่ง ก็ต้องตีความว่าเป็น “อันตรายสาหัส” เหมือนกัน.

คดีเรื่องนี้เป็นคดีอาญา ต่อไปเป็นคดีแพ่ง

คดีที่สอง

ปัญหา : โจทก์ได้เสียกับจำเลยครั้งแรกเมื่อจำเลยรับโจทก์ไปทำปลาที่บ้านของจำเลย ต่อมาก็ได้เสียกันในทุ่งนาประมาณ ๑๐ กว่าครั้ง แต่ไม่เคยอยู่ร่วมเรือนเดียวกันจนสามี ภริยาแยกออกจากจำเลยเขียนจดหมายรัก ส่งรูปถ่ายของจำเลยและบัตรส่งความสุขให้โจทก์บ้างเท่านั้น เมื่อโจทก์ตั้งครรภ์แล้วจำเลยเพียงแต่ส่งเสียเงินให้และรับว่าเมื่อคลอดแล้วจะไปจดทะเบียนรับเด็กเป็นบุตร แต่เมื่อโจทก์คลอดบุตรแล้วจำเลยกลับไม่รับว่าเป็นบุตรของจำเลย จึงขอให้ศาลพิพากษาให้จำเลยจดทะเบียนรับรองบุตร และจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูตั้งแต่วันฟ้อง จนบุตรอายุ

ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ศาลจะพิพากษาให้ตามที่
โจทก์ขอได้หรือไม่ ?

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง :

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา ๑๕๒๕ (กฎหมายเดิมซึ่งใช้บังคับใน
ขณะฟ้องคดี) บัญญัติว่า :

“การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรให้
มีได้แต่กรณีต่อไปนี้ :

(๑)

(๒)

(๓)

(๔) เมื่อบิดามารดาได้อยู่กินด้วยกัน
อย่างเปิดเผยในระยะเวลาซึ่งหญิงมารดาอาจ
ตั้งครรภ์ได้”

ผู้ฟัง : ตามกฎหมายไม่มีเหตุอื่นที่จะขอ
ให้รับเด็กเป็นบุตรที่พอจะปรับเข้ากับกรณี
นี้ได้เลยหรือคะ ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : กฎหมายที่
ใช้บังคับอยู่ในขณะฟ้องคดี มีประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๒๕ (๔) นี้เท่านั้น
ที่เข้าข่ายที่จะพิจารณาได้ วงเล็บอื่นๆ ห่างไกล
กว่า (๔) นี้เอง.

ผู้ฟัง : การอยู่กินด้วยกันอย่างเปิดเผย
จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องอยู่ร่วมเรือนเดียวกันคะ ?

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : ตามบท
บัญญัติ มาตรา ๑๕๒๕ (๔) เดิมนั้นจะต้อง
พิเคราะห์เป็นเรื่อง ๆ ไป โดยเฉพาะจะตั้งดู
เจตนาของคู่กรณีประกอบกันว่า แม้จะแยก
ครัวเรือนกัน แต่ทั้งคู่อุ่กินกันฉันสามีภรรยา
หรือไม่ เป็นต้นว่า ฝ่ายหนึ่งไปหาเลี้ยงชีพ
ต่างจังหวัดชั่วคราว แต่ก็ยังอยู่กินฉันสามีภรรยา
กันได้สำหรับกรณีนี้จะเห็นได้ว่า ทั้งคู่อุ่กิน
กันฉันสามีภรรยา.

ผู้ฟัง : กฎหมายอย่างนี้ก็ไม่เป็นธรรมแก่
เด็กซึ่งไม่ได้มีส่วนรับผิดชอบ แต่ต้องมารับ
กรรมด้วย.

นายธานินทร์ กรัยวิเชียร : เรื่องนี้ศาล
ฎีกาก็คงจะหนักใจมากในแง่ที่กฎหมายไม่เป็น
ธรรมอย่างที่คุณฟังกล่าว จึงต้องวินิจฉัยโดยที่
ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา.

ศาลฎีกาโดยมติที่ประชุมใหญ่เห็นว่า
กรณีเช่นนี้ ถือไม่ได้ว่า โจทก์และจำเลยอยู่
กินด้วยกันอย่างเปิดเผยในระยะเวลา ซึ่งโจทก์
อาจตั้งครรภ์ได้ และถือไม่ได้อีกเช่นกันว่ามี
พฤติการณ์ที่รู้กันอยู่ทั่วไปตลอดมาว่าเด็กหญิง
ผู้นี้เป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของจำเลย
จึงไม่เข้าเกณฑ์ที่จะขอให้รับเด็กเป็นบุตรตามที่
บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา ๑๕๒๕ .

* คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐/๒๕๒๐.

ท่านผู้ฟังที่เคารพ ผมได้นำเอาคดีที่สอง
นี้มาตั้งเป็นปัญหาให้ท่านผู้ฟังพิจารณา ก็เพื่อ
แสดงให้เห็นอีกแง่หนึ่งว่า การตีความกฎหมาย
นั้นเราก็คงมุ่งตีความให้เป็นธรรมแก่คู่ความ
ทุกฝ่าย โดยเสาะหาเจตนารมณ์อันแท้จริงของ
กฎหมายให้ได้ แต่ตามปัญหาเรื่องนี้ย่อมแสดงให้เห็นแล้วว่า
บางครั้งก็ไม่อาจตีความให้
ความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายได้ เพราะตัว
บทกฎหมายเองไม่เป็นธรรม การตีความเพื่อ
หาเจตนารมณ์ก็ต้องเป็นเจตนารมณ์ที่ปรากฏ
อยู่ในตัวบทกฎหมายนั่นเอง มิใช่ศาลจะตัดสิน
คดีตามความยุติธรรมนอกตัวบทกฎหมายได้.

บางท่านอาจคิดว่าเหตุใดกฎหมายจึง
บัญญัติไว้อย่างแคบและไม่เป็นธรรมเช่นนี้
ข้อนี้ตอบได้ว่ามีอยู่เสมอที่ผู้ร่างกฎหมายไม่เห็น
ปัญหาเหล่านี้หรือไม่คาดคะเนว่าปัญหาเหล่านี้
อาจเกิดขึ้น ได้จึงเขียนครอบคลุมไว้ไม่ทั่วถึง
อย่างไรก็ตามหลังจากที่ศาลฎีกาตัดสินคดีนี้แล้ว
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา
๑๕๒๙ ก็ได้รับการแก้ไขใหม่ ปัญหาเดียวกันนี้
ถ้าเกิดขึ้นขณะนี้ คู่ความทุกฝ่ายก็จะได้รับการ
พิจารณาด้วยความเป็นธรรมแล้ว กล่าวคือ
ขณะนี้ มี (๕) บัญญัติว่า:

“เมื่อได้มีการร่วมประเวณีกับหญิง
มารดาในระยะซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้

และไม่มีความยินยอมหรือเชื่อได้ว่าเด็กนั้นเป็นบุตร
ของชายอื่น.”

สรุป

ท่านผู้ฟังที่เคารพ :

คดีที่ท่านผู้ฟังได้นั่ง บัดลังก์ศาลจำลอง
พิจารณาร่วมกับผมทั้งสองเรื่องนี้คงจะทำให้ท่าน
ได้เห็นเค้าและเกิดแง่คิดบ้างว่า เมื่อมีคดีขึ้นศาล
แล้ว ต้องมีการตีความเพราะกฎหมายกำหนด
ศาลจะตีความอย่างไร บางท่านอาจมองไปว่า
เรื่องของกฎหมาย เป็นเรื่องยุ่งยาก เป็นเรื่อง
ปวดศีรษะของนักกฎหมายโดยเฉพาะ ท่านไม่มี
ส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งไม่น่าจะเป็นเช่นนั้น ถึงอย่าง
ไร ๆ ทุกท่านก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายอยู่แล้ว
บางเรื่องท่านอาจต้องอาศัยนักกฎหมายช่วยจัดทำ
ให้หรือให้คำแนะนำ แต่บางเรื่องท่านก็น่าจะจัด
การเองได้ และไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใดก็ตาม
เมื่อมีปัญหากฎหมาย ซึ่ง อยู่ในความรับผิดชอบ
ของท่านเองเกิดขึ้นแล้ว ท่านก็ควรต้องเข้าใจและ
รับรู้ปัญหานั้นด้วยโดยตลอด ท่านจะเข้าใจเรื่อง
ของกฎหมายได้ดีเพียงใด ในเบื้องต้นก็อยู่ที่ความ
เข้าใจในภาษากฎหมายนี้แหละ ถัดจากเรื่องความ
เข้าใจในภาษากฎหมายก็คือ เรื่องการใช้สามัญ
สำนึก จริงอยู่กฎหมายที่ขัดต่อสามัญสำนึกก็มี
ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา

๑๕๒๘ (๔) ที่เราพิจารณากันในคดีแห่งเมื่อกัน แต่กฎหมายส่วนใหญ่ย่อมสอดคล้องกับสามัญสำนึก และสามัญสำนึกที่ว่านี้ ก็มีใช้ว่าเป็นสามัญสำนึกเฉพาะในเรื่องของกฎหมายซึ่งต้องแตกต่างไปจากสามัญสำนึกของบุคคลทั่วไป สามัญสำนึกนี้มีอยู่อย่างเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นในทาง

ทั่วไป หรือในทางกฎหมาย ถ้าท่านยึดมั่นในสามัญสำนึก เมื่อพิจารณานิติกฎหมาย แม้ท่านไม่ใช้นักกฎหมาย ท่านก็จะมีทางผิดพลาดน้อย ตรงกันข้าม แม้แต่นักกฎหมายเอง ถ้าขาดเสียซึ่งสามัญสำนึกแล้ว ก็จะเข้าคำพังเพยที่ว่า “ความรู้ท่วมหัว เอาตัวไม่รอด”.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย